

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Farmakognozi Anabilim Dalı
Danışman : Prof. Dr. Turhan Baytop

60966

**ANTAKYA BÖLGESİNİN
GIDA VE İLÂÇ OLARAK KULLANILAN
BİTKİLERİ ÜZERİNDE ARAŞTIRMALAR**

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ecz. Meltem Topaloğlu

60966

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

İstanbul 1987

Çalışmalarına olanak sağlayan, çalışmalarımın her aşamasında yakın ilgi ve yardımlarını gördüğüm, danışmanım Sayın Hocam Prof. Dr. Turhan Baytop'a teşekkürlerimi sunarım.

Botanik çalışmalarımda içten ilgi ve yardımlarını gördüğüm Sayın Hocam Prof. Dr. Asuman Baytop'a teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Ayrıca çalışmalarım esnasında yardımlarını esirgemeyen Sayın Doç. Dr. Ali Hikmet Meriçli, Sayın Yar. Doç. Dr. Kerim Alpınar ve diğer Farmakognozi elemanlarına teşekkür ederim.

İ Ç İ N D E K İ L E R

SAYFA

I- GİRİŞ VE AMAÇ	1
II- MATERYAL VE METOT	3
A-MATERYAL	3
B-METOT	3
1-ÖN DENEMELER	
a-Antrasen türevlerinin aranması	4
b-Flavon türevlerinin aranması	4
c-Saponin aranması	4
d-Tanen aranması	5
d.1-Gallik tanen	5
d.2-Kateşik tanen	5
e-Alkaloit aranması	5
III- İNCELENEN BİTKİLER	7
IV- BULGULAR	62
V- SONUÇ VE TARTIŞMA	66
VI- ÖZET	69
VII- SUMMARY	70
VIII- KAYNAKLAR	71

I- GİRİŞ VE AMAÇ

Türkiye değişik iklim koşulları ve yüzey şekillerine sahip olması nedeni ile Avrupa ülkelerinden daha zengin bir bitki örtüsüne sahiptir. Bu nedenle çok eskilerden beri çeşitli araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Boissier'in Flora orientalis'inde Anadolu'ya ait 4650 tür kayıtlı (3) iken, tür sayısı bugün yaklaşık 8500'ü bulmuştur(7). Bunun en az 500 kadarı Anadolu'da tıbbi amaçlarla kullanılmaktadır (6). Bu kadar zengin bir floraya sahip olan yurdumuz çeşitli araştırmalara konu teşkil edebilecek niteliktedir. Ancak halen yeterince incelenmiş değildir. Günden güne yeni türler bulunması ve bulunanların yayılma alanlarının genişlemesi bunu kanıtlamaktadır.

Anadolu'da gıda ve ilâç olarak kullanılan bitkilerin geleneksel bir kültür ile halk arasındaki yaygın kullanımı bu yöndeki çalışmaların fazlalaşmasına neden olmuştur. Bu nedenle son zamanlarda Türkiye'yi bölge bölge ele alarak tıbbi bitkileri, etken maddeleri ile birlikte, geniş bir şekilde inceleyen çalışmalara daha fazla önem verilmektedir. Biz de, bu çalışmalara katılarak halk arasında yaygın olan gıda ve ilâç olarak kullanılan bitkilerin tanınmasına bir katkıda bulunmak isteği ile, yurdumuzun bir yöresini incelemek istedik. Bu amaçla gıda ve ilâç olarak kullanılan bitkileri ile ilgili bir çalışmaya rastlamadığımız Antakya ilini (Hatay) ele aldık.

Antakya ili Akdeniz ikliminin etkisi ile bitki örtüsü bakımından zengin olan Güney Anadolu'nun doğu ucunda yer alır. Türkiye'nin verimli ovalarından Amik ovası ilin ortalarından.

başlayıp, gittikçe genişleyerek kuzey ve kuzey-doğuya uzanır. İlin batısındaki halk arasında Gâvur dağı ismi ile tanınan Amanos dağları, güney-doğu kesimindeki Kuseyri yaylası ve güney-batı yönüne doğru uzanan Asi vadisi bu yörenin bitki örtüsünün çeşitli ve zengin olmasında rol oynar. Zengin bitki örtüsüne sahip bir yörede gıda ve ilâç olarak kullanılan bitkilerinde çeşitli olacağı fikrinden hareketle, Antakya bölgesinde yapılacak olan bir incelemenin ilginç olacağını düşündük.

Bu amaçla Temmuz-Ağustos(1986) aylarında araştırma yöresinin Samandağ, Yayladağ, Antakya, İskenderun, Belen ve Dörtyol ilçelerine giderek bitki örnekleri topladık. Mevsim haricindeki bitkileri ise çeşitli aktarları dolayarak temin ettik. Halk arasında tıbbi bitkilerle ilâç yapıp, hastaları tedavi etmeye çalışan şahıslarla, aktarlarla ve köylüler ile konuşarak, toplanan bu bitkilerin mahalli adları, ne için kullanıldığı ve kullanılış şekilleri ile ilgili bilgileri toplamaya çalıştık. Elimizdeki bitkilerin tayin ve deskripsiyonlarını yaptık (1,2,7,8,9,11,12,13,14,15,16) ve her bitkiden birer örneği numaralandırmak suretiyle İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumu'na (ISTE) koyduk. Daha sonra da toplanan örnekler üzerinde kimyasal ön çalışmalar yaparak, etken maddelerini saptamaya çalıştık.

Çalışmamızın Antakya bölgesindeki gıda ve ilâç olarak kullanılmakta olan bitkilerin bir araya toplanmasında ve bu bitkilerin tanınmasında yardımcı olacağı inancındayız.

Topladığımız örneklerin tarafımızdan yapılan tayinlerini kontrol etmiş olan Prof.Dr.Asuman Baytop'a tekrar teşekkürü bir borç saymaktayım.

II- MATERYAL VE METOT

A-MATERYAL:

Araştırma materyelini Temmuz-Ağustos (1986) aylarında Samandağ, Yayladağ, Antakya, İskenderun, Belen, Dörtyol, ilçelerinden bizzat topladığımız ve mevsim haricindekileri ise aktarlardan temin ettiğimiz bitki örnekleri ve bu örneklerle ilgili olarak topladığımız bilgiler oluşturmaktadır.

Toplanan bu bitkilerden birer örnek preslerde kurutulduktan sonra, bozulmamaları için insektisitlerle ilaçlanmış, tayin edilmiş, herbaryum örneği haline getirilerek numaralandırılmış ve İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Herbaryumuna (ISTE) kaldırılmıştır. Aktardan satın alınanlar ise tayin edildikten sonra kavanozlara konup, numara verilerek Herbaryumun koleksiyonuna dahil edilmiştir. Ayrıca toplanan bitkilerin kullanılan kısımları da üzerinde farmakognozik ön araştırmalar yapılmak üzere ayrılmıştır.

B-METOT:

Toplanan bitkilerin kullanılan kısımları üzerinde farmakognozik ön araştırmalar yapılmış(4), bulunan sonuçlar çalışılan kısım ile birlikte incelenen örnekler bölümünde her bitki altında verilmiştir. Bulunan sonuçlar ile literatürdeki bilgilerin uyumluluk gösterdiği görülmüştür (3,5,6,10).

ÖN DENEMELER: Lâbaratuvar hararetinde kurutulduktan sonra kaba toz haline getirilmiş numunelerden hazırlanan infüzyon(%5) veya etanollü hulâsa üzerinde yapılır.

İnfüzyon-5 g toz numune üzerine 100 ml kaynar su konulur, karışım 30 dakika kaynar su banyosunda tutulur ve sıcak

iken pamuktan süzülür. İnfüzyonda antresen türevleri, flavon türevleri, saponinler ve tanenler aranır.

Etanollü hulâsa-1 g toz numune 10 ml etanol ile, geri çeviren soğutucu altında, su banyosunda 30 dakika kaynatılır. Sıcak iken filtre kağıdıadan süzülür ve su banyosu üzerinde 1 ml kalıncaya kadar yoğunlaştırılır. Bu hulasada alkaloitler aranır.

ANTRESEN TÜREVLERİNİN ARANMASI: 10 ml infüzyon üzerine 5 damla derişik sülfirik asit konur. Karışım 15 dakika kaynar su banyosunda tutularak glikozitler hidrolize edilir. Soğuduktan sonra karışım dikkatle 5 ml benzen ile çalkalanır. Benzenli kısım bir pipet yardımıyla diğer bir tüpe alınır ve üzerine 3 ml amonyak çözeltisi (%10) ilave edilir.

Kırmızı bir rengin meydana gelmesi, numunede bağlı veya serbest antresen türevlerinin bulunduğunu gösterir (Borntraeger reaksiyonu)(4).

FLAVON TÜREVLERİNİN ARANMASI: 5 ml infüzyon üzerine klorhidrik asitli etanol (Shibata reaktifi) (derişik klorhidrik asit 1 k + su 1 k + etanol 1 k) ve biraz magnezyum tozu veya talaşı konulur.

Pembe bir rengin meydana gelmesi numunede flavon türevlerinin bulunduğunu gösterir (4).

SAPONİN ARANMASI: 10 ml infüzyon bir deney tüpüne konur ve tüp baş parmak ile sıkıca kapatıldıktan sonra yatay olarak 30 saniye kuvvetle çalkalanır. Dinlenmeye bırakılır.

15 dakika sonra tüpte en az 1 cm yükseklikte bir köpük kaldığı takdirde numunede saponin vardır. (4).

TANEN ARANMASI : 5 ml infüzyon üzerine 2 ml tuzlu jelatin çözeltisi (sodyum klorür ile doyurulmuş % 1 lik jelatin çözeltisi) ilave edilir. Krem renkli bir çökelek numunede tanenlerin mevcudiyetini gösterir. Gallik ve kateşik tanenlerin tesbiti için aşağıdaki deneyler yapılır.

5 ml infüzyon üzerine 3 damla seyreltik demir üç klorür çözeltisi (%5) ilave edilir.

Mavi-siyah bir renk veya çökelek gallik taneni, esmer zeytin yeşili bir renk veya çökelek kateşik taneni gösterir.

Kateşik ve gallik tanenlerin yan yana buldukları halde ayırma aşağıdaki deney ile yapılabilir.

30 ml infüzyon üzerine 15 ml klordhidrik asitli formol (Stiasny reaktifi) (formol % 30 2 k + derişik klorhidrik asit 1 k) konulur ve karışım 80 derece civarına kadar ısıtılmış bir su banyosunda 30 dakika tutulur (çeker ocak altında).

Parçalar halindeki bir çökelek numunede kateşik tanenin bulunduğunu gösterir. Karışım tamamen soğuduktan sonra berrak olarak süzülür. Süzüntüden 3 ml alınır. Sodyum asetat ilavesi ile doyurulur. ve doymuş çözelti üzerine 3 damla seyreltik demir üç klorür çözeltisi konulur. Meydana gelen mavi-siyah bir renk veya çökelek gallik tanenin bulunduğunu gösterir.(4)

ALKALOİT ARANMASI: Yoğunlaştırılmış etanollü hulasadan küçük bir filtre kâğıdı üzerine bir damla konulur. Damla kuru- duktan sonra kâğıt seyreltik Dragendorff reaktifine (1 k Dragen dorff reaktifi + 24 k HCl 0.1 N) batırılır.

Konulmuş olan damlanın yerinde turuncu-kırmızı bir lekenin meydana gelmesi numunede alkaloitlerin bulunduğunu gösterir

Klorofil ile zengin materyel(yaprak, yapraklı dallar vs.) ile çalışıldığında etanollü hulâsaya geçen klorofil ekseriya alkaloitlerin reaktif ile verdiği rengi örter. Bu halde klorofili ayırmak için kâğıt kromatografisi usulünden faydalanmak mümkündür. Wathman No.1 kâğıdı ve n-butanol, asetik asit, su(4:1:5) çözücü sistemi kullanılabilir. Kuvvetli alkaloit lekeleri elde etmek için etanollü hulasadan en az 5 damla kâğıda tatbik edilmeli ve sürüklenme müddeti 16-17 saat olmalıdır. Bu şekilde klorofil hulasadan ayrılarak fronta yakın bir yerde toplanır. Kâğıda seyreltilmiş Dragendorff reaktifi püskürtülür. Alkaloitleri mevcudiyetinde esmer-kırmızı lekeler meydana gelir(4).

III- İNCELENEN BITKİLER

ADIANTACEAE (POLYPODIACEAE)

Adiantum capillus-veneris L. (Balıdırı kara)

ANACARDIACEAE

Pistacia terebinthus L. subsp. *palaestina*(Boiss.)Engler(Menengiç)

Rhus coriaria L.(Sumak)

COMPOSITAE

Conyza bonariensis (L.) Cronquist (Çakal otu)

Helichrysum Gaertner (Ölmez Çiçek)

H.armenium DC. subsp. *armenium* (Altın Başakotu)

H.sanguineum(L.) Kostel (Kırmızı leblebi çiçeği, Kırmızı kudama çiçeği)

H.stoechas (L.) Moench. subsp. *barrelieri*(Ten) Nyman (Leblebi çiçeği, kudama çiçeği)

CUCURBITACEAE

Ecballium elaterium (L.) A.Rich.(Cırtatan)

GENTIANACEAE

Centaurium erytraea Rafn subsp. *turcicum* (Velen) Melderis(Tukul otu)

HYPERICACEAE(GUTTIFERAE)

Hypericum perforatum L.(Sarı Kantaron)

LABIATAE

Ballota saxatilis Sieber ex J.et C.Presl subsp.*saxatilis*
(Nemnemotu)

Lavandula stoechas(L.) subsp. *stoechas* (Karabaşotu)

Melissa officinalis L. (Temreotu)

Micromeria fruticosa(L.) Druce subsp.*barbata*(Boiss.et Kutschy)

Davis (Viks çiçeği)

M.myrtifolia Boiss. et Hohen (Sümbül çayı, Dağ çayı)

Ocimum basilicum L. (Kokulu Reyhan)

Origanum syriacum L.var. *bevanii* (Holmes) Ietswaart (Yaban Kekikiği, dağ kekikiği)

Salvia aramiensis Rech.fil.(Dağ çayı)

S.viridis L.(Oğul Otu)

Teucrium polium L.(Paryavşan, Aciot, Mayasıl otu)

Thymbra spicata L.var. *spicata*(Zahter)

LAURACEAE

Laurus nobilis L.(Defne)

LILLIACEAE

Ruscus aculeatus L.var.*angustifolius* Boiss.(Tavşan topuğu, Dikenli çalı)

MALVACEAE

Althaea cannabina L.(Hıra gömeci, Eşek gömeci, Yabani gömeç)

Malva silvestris L.(Ebe gömeci)

MYRTACEAE

Myrtus communis L.subsp.*communis* (Murt)

PAPILIONACEAE

Glycyrrhiza glabra L.(Meyan)

PINACEAE

Pinus brutia Ten.(Pürçam)

ROSACEAE-POMOIDEAE

Crataegus aronia(L.) Bosc. et DC.var.*aronia* (Alıç)

ROSAIDEAE

Rubus sanctus Schreber (Böğürtlen)

URTICACEAE

Urtica dioica L.(Isırgan Otu)

A D I A N T A C E A E (P O L Y P O D I A C E A E)

Adiantum capillus-veneris L.

MAHALLİ ADI: Baldırıkara.

DİĞER ADLAR: Venüssaçı, Karabacak(Muğla).

KULLANILAN

KISMI : Toprak üstü kısımları(Herba capilli veneris).

KULLANILIŞI: İnfüzyon halinde (% 2'lik) bal ile tatlandırılmak suretiyle alınır. Balgam söktürücü, yumuşatıcı ve öksürük kesici etkisinden ötürü bronşitte kullanılır.

TANITIMI : Rizomlu, çok yıllık otsu bir eğreltidir. Rizom dar lanseolat, esmer pullarla sık olarak kaplı. Yapraklar 10-40 cm boyunda, bipennat. Yaprak sapı lamina boyunda, çıplak, parlak siyah renkli. Folioller ince, soluk yeşil renkli, dikotom damarlı tabanda kuneat, siyah kısa saplı, tepede 2-8 kısa lopluk, lopluk alt yüze doğru geri kıvrık. Soruslar bu kıvrımların içinde her lopta birkaç tane, üzeri loplukların kenarları ile dikdörtgen şeklinde kapalı.

SPORLANMA

ZAMANI : Yılın hemen hemen her ayı.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Rutubetli ve serin yerler, akarsu kenarları, şelalelerin altları, kuyu duvarları, ıslak duvarlar.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya Anadolu'da dağınık olarak rastlanır.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Antakya, aktardan satın alındı.6.8.1986,
M.Topaloğlu, T 10.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Toprak üstü kısımlarında flavon türevleri ve ka-
teşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

A N A C A R D I A C E A E

Pistacia terebinthus L. subsp. palaestina (Boiss.) Engler

MAHALLİ ADI: Menengiç.

DİĞER ADLAR: Yabani fıstık ağacı, Çitlenbik ağacı, Çitlangıç ağacı, Terebentin sakızı ağacı.

KULLANILAN

KISMI : Meyvaları (Fructus Pistaciae terebinthinae)

KULLANILIŞI: Meyvalar kavrulduktan sonra hem çerez, hemde havanda dövülerek kahve halinde kullanılır. Ayrıca tıbbi olarak balgam temizleyici, öksürük kesici etkilerinden ötürü toz edildikten sonra ya olduğu gibi yada bal ile karıştırılarak alınır.

TANITIMI : Kokulu, 2-6 m boyunda, dioik çalı veya ağaçlar. Yapraklar imparipennat, 7-11 foliolü, tepedeki foliol yandakilerden daha küçük veya eksik, folioller uzunca oblong, 3-7x1.8-3 cm ebadında, tepede akuminat, daima belirgin mukronat, her iki yüzde de çıplak, eksen kanatsız. Çiçek durumu çok dallanmış bir panikula. Çiçekler tek eşeyli, çiçek örtüsü eksik, onun yerinde küçük brakte ve brakteoller var. ERKEK ÇİÇEKLER: 4-5 stamenli DIŞI ÇİÇEKLER: Ovaryum üst durumlu, Stilus kısa, 3 parçalı, Meyva 5-6 mm boyunda, toparlakça, tepede biraz basık, yanlardan biraz yassılmış, olgunlukta kırmızı-kahverengi, üzeri kırışık kuru bir drupa.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Mart-Mayıs ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kayalıklar, makiler, kızıl çam ormanları arası.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Anadolu'da Doğu Anadolu dışında dağınık olarak yayılmıştır. Trakya ve Marmara Bölgesinde subsp. *terebinthus*'a rastlanmaktadır. Bu alttür yapraklarının daima imparipennat oluşu ve tepedeki yaprakçığın yandakiler kadar büyük olması ile subsp. *palaestina*'dan kolayca ayrılır.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Belen, bahçeler, 30.6.1986, M. Topaloğlu, ISTE 57157.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Meyvalarında flavon türevleri, gallik tanen ve kateşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

Rhus coriaria L.

MAHALLİ ADI: Sumak.

DİĞER ADLARI: Debbağ sumacı, Derici sumacı, Somak, Tatarı (Gümüşhane) Tekri ağacı, Tetri, Tirimli,

KULLANILAN

KISMI : Meyvaları (Fructus *Rhois coriariae*).

KULLANILIŞI: Meyvalar dövülerek yemeklerde sumak ekşisi adı ile tat verici olarak kullanıldığı gibi tıbbi olarakta kabız etkisi ile infüzyon veya toz halinde kullanılır.

TANITIMI : Reçineli, 1/2-3 m boyunda çalılar, Genç dallar sık kahverengimsi tüylü. Yapraklar alternan, imparipennat,

saplı,ekseni dar kanatlı, 9-15 foliollü, folioller eliptik, 2-5 cm boyunda, tepede akut veya obtus kenarları geniş dişli, her iki yüzde seyrek tüylü, alt yüzde damarlar boyunca setalı. Çiçek durumu 10-20 cm boyunda kesif bir panikula.Çiçekler tek eşeyli veya erdişi. Sepal 5, yuvarlakça ovat, tabanda birleşik, Petal 5, serbest, yeşilimsi beyaz, ovat,3-5 mm. Stamen 5.Ovaryum üst durumlu Stilus 3.Meyva küre şeklinde esmer kırmızı renkli, üzeri sık tüylü ve salgı tüylü, 4-6 mm çapında, 1 tohumlu drupa.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Haziran-Temmuz ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Çalılıklar, sırtlar, dere içleri, orman altları.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'nun Akdeniz iklimi gösteren yerlerinde.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY:Belen, Bahçeler, 30.6.1986,M.Topaloğlu,
ISTE 57158.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Meyvalarında flavon türevleri, kateşik tanen ve gal-
lik tanen bulunduğu saptanmıştır.

C O M P O S I T A E

Conyza bonariensis (L.) Cronquist

MAHALLİ ADI: Çakalotu

KULLANILAN

KISMI : Yapraklı ve çiçekli dalları.

KULLANILIŞI: Çiğneyip tükürmek suretiyle diş ağrısına ve diş bozulmalarına karşı kullanılır. Yenildiği takdirde mide ve barsağı tahriş eder.

TANITIMI : 20-60 cm boyunda, tek yıllık, otsu bitkiler. Gövde dik, dallanmış, sık yapraklı, yayık setalı ve yatık yumuşak tüylü. Alt yapraklar oblanseolat, 5-8x0.5-1 cm ebadında, tam veya her kenarda 2-5 kaba dişli, tepede akut, tabanda daralmış, yatık tüylü ve seyrek setalı. Üst yapraklar dar linear, 10-30x2-3 mm, tam, sapsız. Çiçek durumu kapitulumlardan yapılmış bir panikula; kapitulumlar ca.1 cm çapında Brakteler 2-3 sıra üzerinde sık ve kısa tüylü sivri uçlu, linear, 3-4 mm. Reseptakulum çıplak. DİŞİ ÇİÇEKLER çevrede, 3.5-4 mm. ipliksi, çok sayıda, dar ligulalı; ligula ancak papus boyunda, 2-3 dişli veya trunkat. ERDİŞİ ÇİÇEKLER kapitulumun ortasında, 3.5-4 mm. daha az sayıda, tüp şeklinde 5 loplulu. Meyve 1.25-1.5 mm boyunda seyrek tüylü geniş eliptik bir aken, Papus kirli beyaz, aken-den daha uzun, 3-4 mm boyunda basit, ince pürüzlü.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Mayıs-Ekim ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kuru taşlık araziler, boş alanlar, tarla ve yol

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'nun sahil bölgeleri.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Dört yol, tarla kenarı, 28.7.1986,
M.Topaloğlu İSTE 57152.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Yapraklı ve çiçekli dallarında flavon türevleri,
saponin, alkaloid bulunduğunu saptanmıştır.

Helichrysum Gaertner

ASIL ADI : Ölmez çiçek.

DİĞER ADLARI: Altın çiçeği, Altınotu, Arı çiçeği, Güveotu,
Haşışeyi lâyemut, Herdentaze, Kovanotu, Mantuvar çi-
çeği, Sarıçiçek, Yaylaçiçeği, Yılan çiçeği.

KULLANILAN

KISMI : Kapitulumları (Flos Helichrysi)

KULLANILIŞI: İnfüzyon (% 3) halinde idrar yolu ve böbrek has-
talıklarında günde 3 defa aç karna içilerek kul-
lanılır. İdrar ve safra artırıcı, kum dökücü etki-
leri vardır.

TANITIMI : Özel ve hafif kokulu, yünüksü, tomentos veya sal-
gı tüylü, çok yıllık çalimsı veya otsu bitkiler.
Yapraklar alternan dizilişli, basit, tam, linear,
oblanseolat veya spatulat. Çiçek durumu gövdenin
tepesinde sık kapitulumlardan meydana gelmiş bir
korimbus. Kapitulumlar 3-12 mm boyunda, toparlakça
Brakteler çok sıralı, imbrikat dizilişli, beyaz
saman sarısı, sarı turuncu veya kırmızı, sarımsı,
kalıcı, Reseptakulum düz, çıplak, Çiçekler sarı,
hepsi erdişi veyakenardakiler dişi. Korolla tüpsü,
5 di...

az çok salgı tüylü bir aken, Papus sarımsı, tüyler pürüzlü. Türkiye'de 15 den fazla Helichrysum türü yetişmekte ise de Antakya ve İskenderun aktarlarında satılan ve halk arasında kullanılan türler: H.armenium DC.subsp.armenium, H.sanguineum (L.) Kostel, H.stoechas (L.) Moench subsp.barrelieri (Ten.)Nyman'dır.

Helichrysum armenium DC.subsp. armenium

MAHALLİ ADI: Altın başakotu.

TANITIMI : 18-50 cm boyunda, ince yünüksü tüylü, salgı tüyü taşıyan, yarı çalimsı bitkiler. Gövde çok sayıda, dik, ince, tabandan dallanmış, Gövde yaprakları linear, yeşil, yassı, salgı tüylü, kenarlarda ve alt yüzün orta damarında sık örtü tüylü, 1,5-4 mm genişlikte, Korimbus oldukça gevşek, çok sayıda, ters koni şeklinde, 5-6 mm genişliğinde kapitulumlardan yapılmış. Brakteler hemen hemen akut, yatık, değil, hemen hemen düzenli imbrikat, sarı renkli, alt brakteler kısa. Tüm çiçekler erdişi.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Haziran-Ağustos ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kireçli kayalıklar, orman açıklıkları, bozkırlar.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : İç Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: İskenderun, aktardan satın alındı, 28.7.1986, M.Topaloğlu, T3.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Kapitulumlarında flavon türevleri saponin ve kateşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

Helichrysum sanguineum (L.) Kostel

MAHALLİ ADI : Kırmızı leblebi çiçeği, Kırmızı kudama çiçeği.

TANITIMI : 25-70 cm boyunda, salgı tüyü taşımayan, çok yıllık otsu bitkiler. Gövde dik, genellikle yukarılarda dallanmış, yünüsü tüylerden ötürü beyaz renkli. Verimsiz sürgünler yok, fakat küçük beyaz yünüsü tomurcuklar var. Alt yapraklar genişce oblanseolat, 5x1 cm ebadında. Üst yapraklar daha küçük. Kapitulumlarda sık yünüsü tüylü, hemen hemen küremsi, ca 6x5-8 mm ebadında, sık korimbus halinde. Brakteler çok sayıda, konkav, zarımsı, koyu kırmızı renkli. Kenardaki çiçekler dişi.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Haziran ayı.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kireçli topraklar ve çakıllı yerler.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Hatay.

İNCELEMEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Antakya, aktardan satın alındı. 6.8.986, M. Topaloğlu, T 1.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Kapitulumlarında flavon türevleri, saponin ve kateşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

Helichrysum stoechas (L.) Moench subsp. barrelieri(Ten.) Nyman

MAHALLİ ADI : Leblebi çiçeği, Kudama çiçeği.

TANITIMI : Az çok çemen kokulu, 8-42 cm boyunda, çalimsı bitkiler. Genç sürgünler beyaz keçeli, salgı tüysüz. Gövde aşağılarda fazla dallanmış. Yapraklar dar linear, 1-2 cm boyunda, kenarları geriye kıvrık. Kapitulular yumurtamsı, 4-5mm boyunda, az veya çok çiçekli, sık korimbus halinde. Brakteler düzensiz imbrikat dizilişli yatık, parlak sarı renkli. Kenardaki çiçekler dişi.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Mart-Haziran ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Makiler, kireçli tepeler, Pinus brutia ormanları.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya, Batı ve Güney Anadolu.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Antakya, aktardan satın alındı, 6.8.986, M.Topaloğlu, T2.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Kapitulularında flavon türevleri, saponin ve kateşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

C U C U R B I T A C E A E

Ecballium elaterium (L.)A.Rich.

MAHALLİ ADI : Cırtatan, Eşek hıyarı.

DİĞER ADLARI : Acıdülek, Acıdüvelek, Acıkavun, Cırtlak, Hıyarcık
Kargadüveleği, Şeytankeleği, Yabanihıyar.

KULLANILAN

KISMI : Meyva usaresi(Succus Elaterii),
Kökleri (Radix Elaterii).

KULLANILIŞI : Meyvalarındaki usare bir damlalıkla burun de-
liklerine 1-2 damla koyulmak suretiyle sinü-
zite karşı kullanılmaktadır. Fazla miktarlar-
da kullanıldığında beyinde tahribat yapar.
Ayrıca hemoroid tedavisinde de kullanılmaktadır.
Dış hemoroidte usare memelere 3-4 günde bir
defa sürülerek, iç hemoroidte ise anüs içeri-
sine haftada bir defa damlalık ile 4-5 damla
tatbik edilerek kullanılmaktadır. Üç hafta
sonra hastalık tamamen iyileşir, tedavi sıra-
sında anüsten siyah kan aktığı görülür.
Köklerinden hazırlanan infüzyon dahilen alın-
duğunda müshil etki gösterir. Ancak fazla mik-
tarlarda kullanıldığında kalın barsağı tahriş
ederek kanlı ishallere neden olur. Bu nedenle
dikkatli ve az miktarlarda kullanılmalıdır.

TANITIMI : 1-2 m boyunda, çok yıllık, otsu, monoik, kalın
rizomlu bitkiler. Gövde yatık, oldukça kalın
sert tüylü, soluk yeşil, 25 cm, Yapraklar alternan
uzun saplı, oldukça kalın, lamina üçgenimsi

tabanda kordat, kenarda dalgalı, 4-15x3-17 cm ebadında, üst yüzü koyu yeşil, pürüzlü, alt yüzü soluk yeşil, sık sert tüylü, bariz damarlı, Çiçekler tek eşeyli. ERKEKÇİÇEKLER yaprakların koltuğunda uzun saplı salkımlar halinde. Pedonkul dik, sert tüylü, 2-10 cm. Sepal 5, tabanda birleşik, şeritsi, mızrak şeklinde. Petal 6, tabanda birleşik, 8-16x4-7 mm ebadında, yeşilimsi sarı. Stamen 5, 4 tanesi ikişer ikişer birleşmiş, 5 incisi serbest. Anterler S şeklinde bir yarıkla açılır. DİŞİ ÇİÇEKLER yaprakların koltuğunda kısa saplı, tek olarak bulunurlar. Pedonkul dik, sert tüylü, 1-8 cm Sepal ve petal erkek çiçekteki gibi. Ovaryum alt d_vrumlu, uzunca oval biçimli, 3 gözlü, çok tohumlu, sert tüylü. Stilus 1. Stigma 3 ve çatallanmış. Meyva uzun saplı, tabanı geniş sert tüylü, 3-5x1-3 cm ebadında, sarımsı yeşil, olgunlukta sarkık, usarelli, çok toumlu bir bakka. Olgun meyva içinde meydana gelen basınç etkisi ile sapa bağlandığı yerden kopar ve içerde ki öz suyu tohumlarla birlikte oldukça uzak bir mesafeye fıskırır. Pulpa acı. Tohumlar çok sayıda, yassılmış ovat, esmer kahverengi 4 mm.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Nisan-Ekim Ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Boş araziler, yol kenarları, nehir kenarları harabeler, taşlık yerler.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'nun sahil kısımları.

İNCELEMEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Antakya, Asi kenarı, 30.3.1987
M.Topaloğlu, ISTE 57690.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Köklerinde flavon türevleri, saponin ve
alkaloit bulunduğu saptanmıştır.

G E N T I A N A C E A E

Centaurium erythraea Rafn subsp. Turcicum (Velen.) Melderis

MAHALLİ ADI : Tukulotu.

DİĞER ADLARI : Kantaron, Küçük kantaron, Kantarion, Kırmızı Kantaron.

KULLANILAN

KISMI : Çiçekli dalları (Herba Centaurii minoris).

KULLANILIŞI : Çiçekli dallar dövülerek toz edilir, bal ile karıştırılarak günde bir defa alınır. Tadı acı olduğu için toz daha çok kafe içerisinde koyularak alınır. Mide ve barsak hastalıklarına (kolit, barsak kanseri, mide ülseri, iltihabı vs.) karşı kullanılır.

TANITIMI : Tabanda rozet şeklinde yapraklar taşıyan, genellikle iki yıllık, 5-50 cm boyunda otsu bitkiler. Gövde dik, üst tarafta dallanmış, pürüzlü. Yapraklar karşılıklı, sapsız, taban yaprakları obovat veya eliptik, 3-7 damarlı, üst yapraklar linear. Çiçek durumu az çok dik ve kesif bileşik bir simoz. Çiçekler sapsız veya kısa saplı. Kaliks dar, tüpsü, tepede 5 dişli, 3-7 mm boyunda, korolla tüpünün 1/2-3/4 ü kadar, pürüzlü. Korolla pembemsi mor, nadiren beyaz, tepede 5 lopluk, korolla tüpü 6-11 mm, loplar 4-6 mm. Stamen 5, korolla tüpünün içinde. Ovaryum üst durumlu, 1 gözlü, çok ovüllü, Meyva dar oblong şekilli, zarımsı 7-10 mm boyunda, iki yarıkla açılan bir kapsula.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Mayıs-Temmuz ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Dere kenarları, orman altları, çayırlar ve tarlalar.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'da geniş yayılışlı.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Antakya, Antakya kalesi, 6.8.1986 , M.Topaloğlu, T 11.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Çiçekli dallarında flavon türevleri, saponin alkaloid bulunduğu saptanmıştır.

HYPERICACEAE (GUTTIFERAE)

Hypericum perforatum L.

MAHALLİ ADI : Sarı kantaron.

DİĞER ADLAR : Kanotu, Kılıçotu, Koyunkıran, Kuzukıran, Mayasilotu, Yaraotu, Binbirdelikotu.

KULLANILAN

KISMI : Çiçekli dalları (Herba Hyperici.)

KULLANILIŞI : Dahilen infüzyon halinde mide, barsak ülseri, kanseri, kolit, idrar yolunda prostat, rahim, göğüs, ilik, kemik, beyin kanseri, gastrit, kısırlık, idrar yolu iltihabı tedavisinde kullanılmaktadır. İnfüzyon aşağıdaki şekilde hazırlanmaktadır:

8 lt kaynamış su 2 avuç kantaron dalı ile birlikte 30 dakika kaynatılır, süzülür, tortusu atılır. Hazırlanan infüzyon günde 3 defa yemeklerden en az yarım saat önce 1 su bardağına 1 tatlı kaşığı şeker karıştırılarak içilir.

TANI TİMİ : Uçucu yağ taşıyan, çok yıllık, otsu bitkiler. Gövde dik, karşılıklı iki çizgili, 10-110 cm. Dallar karşılıklı, yükselici. Yapraklar karşılıklı, sapsız, lanseolat, linear, tam kenarlı, çıplak, büyük şeffaf noktacıklı, 5-35 mm. Çiçek durumu çok çiçekli, dalları karşılıklı, Sepal 5, lanseolat, tepede akut veya akuminat, tam kenarlı, sırtı uzun, kenarları kısa kanallı. Petal 5, sarı, 8-15 mm, kenarları siyah guddeli Stamenler çok sayıda, 3 demet halinde. Anterler

siyah guddeli, Ovaryum üst durumlu, 3 karpelli.
Stilus 3 parçalı. Meyva 5-9 mm boyunda, uzunca oval şekilli, septisit bir kapsula, her karpelin sırtı uzun kanallı, kenarları torbacıklı.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Mayıs-Eylül ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kurak yerler, bağlar, yol kenarları.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'da yaygın.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Dört yol, tarla kenarı, 28.7.1986.
M.Topaloğlu, ISTE 57147.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Çiçekli dallarında antresen türevleri, flavon türevleri, kateşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

L A B I A T A E

Ballota Saxsatilis Zieber ex J. et C. Presl subsp. saxsatilis

MAHALLİ ADI : Nemnemotu.

KULLANILAN

KISMI : Yapraklı ve çiçekli dalları.

KULLANILIŞI : Hindistan'dan gelen kâthindi ile birlikte kaynatılarak boğaz ağrılarına ve bademciğe karşı günde birkaç defa gargara yapılmak suretiyle kullanılır.

TANITIMI : Çok yıllık, otsu bitkiler. Gövde yükselici veya dik, 4 köşe, sık tüylü, tüyler basit ve yıldız şeklinde, 1 mm boyunda. Yapraklar dekusat, basit, saplı, ovat, 15-35x15-30 mm ebadında, tabanda hafif kordat veya trunkat, kenarında kalın dişli, her iki yüzde sık yıldız tüylü, alt yüzde belirgin damarlı. Brakteoller dar linear, 2-4 mm. Çiçek durumu 6-10 çiçekli sık bir vertisillastrum. Kaliks 8-10 mm, dar huni şeklinde, yıldız tüylü, 10 dişli, dişler dar üçgenimsi, tepesi mukronat, mukro 0.2-0.4 mm. Korolla pembe, 10-16 mm, bilabiat, üst dudak, dik, tepede girik, oblong-ovat, sık tüylü, alt dudak yayık, ortadaki lop geniş, tepede girik. Stamen 4, didinam. Ovaryum üst durumlu, 2 karpelli, 4 gözlü, her göz 1 ovüllü, Stilus ginobazik, stilus kolları eşit, sivri uçlu, Meyva 4 nuksa ayrılan bir şizokarp.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Haziran-Ağustos ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kireçli kayalıklar, dere kenarları.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Güney Anadolu.

İNCELENEN

ÖRNEK : C5 HATAY: Samandağ, Çevlik, kayalıklar, 6.8.986,
M.Topaloğlu, İSTE 57160.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Yapraklı ve çiçekli dallarında flavon türevleri,
saponin ve kateşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

Lavandula stoechas L. subsp. stoechas

MAHALLİ ADI: Karabaşotu.

DİĞER ADLARI: Gargan(Muğla).

KULLANILAN

KISMI : Çiçekleri (Flos Lavandulae romanae).

KULLANILIŞI: % 2-5 lik infüzyon halinde dahilen ağrı ke-
sici(mide), sara veastımda yatıştırıcı, idrar
yolları iltihaplarını giderici, balgam söktürücü
olarak kullanılmaktadır.

TANITIMI : Uçucu yağ taşıyan, 45-50 cm boyunda, tüylü çalı-
lar. Gövde dik, sık dallanmış. Yapraklar dekusat
dizilişli, tam, yaprak kenarları hafifçe alta doğru
kivrık, dar lanseolat veya dar eliptik, 14-40x1-5 mm
ebadında, her iki yüzde sık yıldız tüylerden
dolayı yeşilimsi gri renkli. Çiçek durumu 6-10
çiçekli vertisillastrumlardan oluşmuş bir spika;
spika 1-5 cm, oblong-ovat, sık, aralıksız, sap-
sız veya kısa pedonkullu. Pedonkul spikadan daha
kısa. Brakteler verimli ve verimsiz. Verimli
brakteler 4-7x3-8 mm, sıkça imbrikat dizilişli,

köşeli kalp şeklinde, damarlı, tüylü. Verimsiz brakteler tepede, mor veya beyaz, 7-17~~2~~3-8 mm, obovat, küme halinde. Kaliks 4-6 mm, 13 damarlı, sık tüylü, 5 dişli; dişler küçük, üçgenimsi, hemen hemen eşit; üst diş kalp şeklinde genişlemiş. Korolla 5-99 mm, koyu mor renkli, 2 dudaklı; üst dudak 2 loplu, alt dudak 3 loplu. Stamen 4, didinam, korolla tüpü içinde, eğik. Ovaryum üst durumda, 2 karpelli, 4 gözlü, her göz 1 ovüllü. Meyva olgunlukta 4 nuksa ayrılan bir şizokarp. Merikarpler çıplak, yüzeyi düz.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Mart-Haziran ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Pinus brutia orman açıklıkları, makiler, kireçli ve granitli sırtlar, kumlu yerler ve yol kenarları.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI: Trakya ve Marmara, Ege, Akdeniz kıyı şeridi.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: İskenderun, aktardan satın alındı, 28.7.986, M.Topaloğlu, T 9.

ÖN DENEME

SONUÇLARI: Çiçek durumlarında, flavon türevleri, saponin bulunduğu saptanmıştır.

Melissa officinalis L.

MAHALLİ ADI : Temreotu.

DİĞER ADLARI : Oğul otu.

KULLANILAN

KISMI : Yaprakları(Folium Melissa).

KULLANILIŞI : Antiseptik etkisinden ötürü temreye iyi gelir.
Kullanılış şekli aşağıdadır.

Yapraklar dövülerek suyu çıkarılır. tül-
bentten süzülür. Süzüntü karabarut ile karış-
tırılır ve temre üzerine koyulur.

Yapraklarından hazırlanan infüzyon yatış-
tırıcı, midevi ve gaz söktürücü olarak günde
iki defa içilir.

TANITIMI : Limon kokulu, çok yıllık, otsu bitkiler.Gövde
4 köşeli, 30-100 cm veya daha fazla yükseklik-
te, dik, dallanmış, uzun yayık tüylü veya çıp-
lakça, salgı tüyleri çok veya az. Yapraklar
dekusat dizilişli, pennat damarlı, uzun saplı,
genişçe ovat, 18-95x13-75 mm ebadında, her iki
yüzde yatık tüylü veya çıplak, tepede sivri
veya obtus, tabanda kuneat veya kordat, kenar-
ları taban dışında derin oymalı, üst yüz alt
yüze nazaran daha koyu yeşil.Brakteler yapraklara
benzer şekilde. Çiçek durumu 4-12 çiçekli çok
sayıda vertisillastrumlardan oluşmuş spika veya
salkım. Pedisel oldukça uzun, Brakteoller yap-
raksı dar veya geniş ovat, akut, 3-10x1-7 mm.
Kaliks 6-10 mm, tüpsü, 13 damarlı, iki dudaklı,
uzun örtü tüylü ve kısa salgı tüylü, olgunlukta
eğik; üst dudak 2-3 dişli, ortadaki diş çoğunlukla

yok veya indirgenmiş; alt dudak 2 dişli; dişler uzun, üçgenimsi. Korolla 9-14 mm, beyaz-pembemsi veya soluk sarı renkli, iki dudaklı, tüp kısmı dar, üst tarafı geniş; üst dudak başlık şeklinde, dik, tepede girik, alt dudak yayık, 3 lopluk. Stamen 4, didinam, birbirine yaklaşmış, üst dudağın içinde saklı. Ovaryum üst durumlu, 2 karpelli, 4 gözlü her göz 1 ovüllü. Meyva olgunlukta 4 nuksa ayrılan bir şizokarp. Merikarplar yumurtamsı, yüzeyi düz.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Haziran-Eylül ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Orman açıklıkları, çalılıklar, makiler, kayalıklar, nehir kenarları, boş araziler, yol kenarları.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI: Trakya ve Anadolu'da dağınık olarak bulunmaktadır.

Melissa officinalis L. in Türkiye'de üç alt türü bulunduğu saptanmıştır: (subsp. *officinalis*, subsp. *altissima*, subsp. *inodora*). Bizim topladığımız ve üzerinde çalıştığımız örnek (*M. officinalis* L. subsp. *inodora* subsp. *altissima*) kaliksin üst dudağının orta dişinin indirgenmiş olması ile subsp. *altissima*-ya gövde ve yapraklarda orta derecede tüylü olması ile de subsp. *inodora*'ya girmektedir. Bu yüzden örneğimizi *altissima* ve *inodora* alt türleri arasındaki intermedier bir forma ait olarak kabul etmekteyiz. Bu intermedier forma bugüne kadar Hatay ve Gaziantep'de rastlanmıştır.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Belen, Bahçeler, 30.7.986. M.Topaloğlu
ISTE 57159.

ÖN DENEYİME

SONUÇLARI : Yapraklarında flavon türevleri, saponin, kateşik
tanen bulunduğu saptanmıştır.

Micromeria fruticosa (L.) Druce subsp. barbata (Boiss. et Kotschy)
Davis

MAHALLİ ADI: Viks çiçeği.

DİĞER ADLARI: Taş nanesi (Erzurum), Kaya yarpuzu (Gaziantep).

KULLANILAN

KISMI : Yapraklı ve çiçekli dalları (Herba Micromeriae).

KULLANILIŞI: Kokusundan ötürü baharat olarak kullanıldığı
gibi, çay halinde iştah açıcı ve gaz söktürücü
olarak yemeklerden yarım saat önce birer bardak
içilir.

TANITIMI : Nane kokulu, 20-60 cm boyunda, çok yıllık, çalı
görünüşünde otsu bitkiler. Gövde 4 köşeli, dik veya
yükselici, basit veya dallanmış, sık tüylü; tüyler
yumuşak, kısa ve yatık; bu tüylerin arasında çok
sayıda sapsız salgı tüylü. Yapraklar dekusat
dizilişli, saplı, tam veya hafif dalgalı, 13-35x
7-15 mm ebadında, bir sap şeklinde daralmış, ovat
veya eliptik, tepede obtus tabanda kuneat, alt
yüzde en çok nokta şeklinde salgı tüylü. Çiçek
durumu 5-17x1.5-5 cm ebadında bileşik bir pani-
kula. Vertisillastrumlar çok dallı, gevşek ve çok
çiçekli, 3-5 cm genişlikte, Brakteoller çok küçük,
oblong. Brakteler yaprak şeklinde fakat daha küçük.
Kaliks tüpsü, 2.5-3 mm boyunda, sık yatık tüylü,

hemen hemen bilabiat; kaliks boğazı sık tüylü; dişler üçgenimsi, obtus, kaliksin 1/6-1/4 ü kadar Korolla 4-7 mm boyunda, iki d₁ daklı, beyaz; alt dudak sık mor lekeli, üst dudaktan biraz daha uzun; korolla tübü kaliksten daha uzun. Stamen 4 didinam, üst dudak boyunda. Ovaryum üst durumlu, 2 karpelli, 4 gözlü, her göz bir ovüllü. Meyva olgunlukta 4 nuksa ayrılan bir şizokarp. Merikarpler oblong, 1x0.4 mm ebadında, tepede apikulat.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Haziran-Ağustos ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kayalıklar.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Hatay dağları.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Samandağ, Çevlik, Kayalıklar, 6.8.986
M. Topaloğlu, ISTE 57166.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Yapraklı ve çiçekli dallarında flavon türevleri bulunduğu saptanmıştır.

M. myrtifolia Boiss. et Hohen.

MAHALLİ ADI: Sümbül çayı, Dağ çayı.

DİĞER ADLARI: Topuk çayı.

KULLANILAN

KISMI : Çiçekli dalları.

KULLANILIŞI : Mayana (Rezene-Foeniculum vulgare) ile kaynatılarak sabah akşam yemeklerden sonra birer kaşık içilerek hazımsızlığa karşı kullanılır.

TANITIMI :20-45 cm boyunda, çok yıllık, bir-çok gövdeli, çalı görünüşünde, bitkiler. Gövde 4 köşeli, dik veya yükselici, ince, genellikle basit, bütün yüzeylerde aşağı yönelik tüylü. Yapraklar dekusat dizilişli, ovat veya eliptik, 7-11x3-5.5 mm ebadında, kısa sık tüylü akut veya kısa akuminat, kenarda hafifçe geriye kıvrık. Yaprak sapı calmm. Çiçek durumu 10-20 cm boyunda, genellikle seyrek vertisillastrumlardan oluşmuş bir spika. Vertisillastrumlar çok sık ve çok çiçekli, hemen hemen sapsız, toparlak, ca.1 cm genişliğinde, birbirinden uzak, Brakteler ovat veya oblong, çoğunlukla vertisillastrumlardan biraz daha uzun. Brakteoller linear, sivri uçlu, 2-3.5 mm genellikle kaliks tübü boyunda. Çiçekler hemen hemen sapsız. Kaliks dar tüp şeklinde, 13 damarlı, 3-4 mm, kısa tüylü, hemen hemen bilabiat; kaliks boğazı tüylü; dişler sert, hemen hemen dik, dar lanseolat, kaliksin 1/5-1/4 ü kadar boyunda, hemen hemen eşit veya üstteki üç diş alttaki çiftin yarısı kadar. Korolla ca.5 mm boyunda mor veya pembe sık tüylü, iki dudaklı; üst dudak dik, hemen hemen yassı, tepede girik, alt dudak, 3 loplu. Stamen 4, didinam, nadiren korolladan uzun. Ovaryum üst durumlu, 2 karpelli, 4 gözlü, her göz 1 ovüllü. Meyva olgunlukta 4 nuksa ayrılan bir şizokarp. Merikarpler oblong, 0.7-1x0.3 mm ebadında, tepede obtus, yüzeyi düz.

ÇİÇEKLENME ZAMANI : Mayıs-Temmuz ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kayalıklar, Pinus brutia ormanı açıklıkları, makiler, friganalar.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'da, Doğu Anadolu dışındaki bölgeler.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Yayladağı, aktardan satın alındı, 6.8.1986, M.Topaloğlu, T8.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Çiçekli dallarında flavon türevleri bulunduğu saptanmıştır.

Ocimum basilicum L.

MAHALLİ ADI : Kokulu Reyhan.

DiĞER ADLAR : Fesleğen, Peslan, Reyhan otu.

KULLANILAN

KISMI : Yaprak ve çiçekli dalları (Herba Basilici), Tohumları (Semen Basilici).

KULLANILIŞI : Baharat olarak yemeklere lezzet ve koku vermek için kullanılır. Yaprak ve çiçekli dalları ile tohumlarından hazırlanan infüzyon günde 2-3 defa birer bardak içilerek yatıştırıcı, midevi, gaz söktürücü ve idrar artırıcı olarak kullanılır.

TANITIMI : Uçucu yağ taşıyan, tek yıllık, otsu bitkiler. Gövde dik, dallanmış, 4 köşeli, yukarlarda kısa, seyrek tüylü, 15 cm-1 m. Yapraklar dekusat dizilişli, basit, pennat damarlı, uzun saplı, 25-70x13-25 mm ebadında, uzunca oval şekilli, kenarları seyrek di...

Çiçek durumu 6 çiçeklivertisillastrumlardan oluşmuş bir salkım. Brakteler genişçe ovat, akuminat, kaliksten ancak uzun, mor renkli, Brakteol yok. Kaliks çiçekte 3-4 mm, meyvada 5-7 mm ve aşağı kıvrık, üzeri seyrek tüylü, boğazı çıplak. 2 dudaklı; üst dudak geniş, yuvarlakça ovat, tam, zarımsı, tabanda dekurrent; alt dudak 4 dişli; dişler ovat, sivri uçlu, 1-1.5 mm. dudaktan kısa. Korolla 7-8 mm, beyaz veya pembe, 2 dudaklı, üst dudak 4 loplu; alt dudak tam veya oymalı. Stamen 4, didinam, 6 ve 8.5 mm; alt ikisi korollanın alt dudagina doğru eğilmiş, korolladan uzun; üst iki stamenin filamentleri tabanda ekli. Ovaryum üst durumlu, 2 kappelli, 4 gözlü, her göz 1 ovüllü, Meyve olgunlukta 4 nuksa ayrılan bir şizokarp. Marikarpler ovat veya toparlakça, musilajlı.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Ağustos-Kasım ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Bahçelerde ve saksılarda yetiştirilir.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'nun iklimi uygun bölgelerinde yetiştirilmektedir.

İNCELENER

ÖRNEK : C6 HATAY: Antakya, Pazardan satın alındı, 7.8.1986, M.Topaloğlu, ISTE 57173.

ÖN DENEME

SONUÇLARI: Yapraklı ve çiçekli dallarında flavontürevleri, kateşik tanen ve alkaloid bulunduğu saptanmıştır.

Origanum syriacum L.var.bevanii(Holmes)Ietswaart

MAHALEİ ADI: Yaban kekiği, Dağ kekiği.

DİĞER ADLARI: Yok.

KULLANILAN

KISMI : Çiçekli ve yapraklı dalları(Herba Origani).

KULLANILIŞI: Kekikyerine baharat olarak kullanıldığı gibi. tıbbi olarakda infüzyon halinde dahilen şeker hastalığında kullanılır.

TANITIMI : Kokulu, 90 cm boyunda, yarı çalimsı bitkiler. Gövde 4 köşeli, dik, dallanmış, hirsut-tomentos Dallar gövde üzerinde 10 çift kadar ve 10 cm. Yapraklar dekusat dizilişli, hemen hemen ovat, 5-35x4-23 mm ebadında, tepede akut veya obtus kenarları tam veya seyrek küçük dişli, alt yüzde belirgin damarlı, her iki yüzde sık hirsut. Yaprak sapı hemen hemen yok veya 8 mm ye kadar. Vertisillastrumlar kesif spikulalar halinde ve bunlarda panikula durumunda; spikulalar 5-25x4 mm ebadında. Brakteler obovat veya az çok eliptik, 2-5x1.5-3.5 mm ebadında, tepede akut veya obtus, tam veya küçük dişli. Kaliks 2.5 mm, tek dudaklı, alt dudak eksik, üst dudak hemen hemen tam, önde yarık, tepede küt, kenarda siliat, Korolla beyaz, 4.5-7.5 mm boyunda, 2 dudaklı, dudaklar aynı boyda; üst dudak tam ve genişçe; alt dudak 3 derin loplü. Stamen 4, didinam, korolladan uzun. Ovaryum üst durumlu, 2 karpelli 4 gözlü, her göz 1 ovüllü. Meyva olgunlukta 4 nukse ayrılan bir şizokarp. Merikarpler 1 mm boyunda, eliptik ovat, kızıl kahverengi.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Mayıs-Eylül ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kireçli kayalıklar ve bayırlar, kısmen gölge olan yerler.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI :İçel, Adana ve Hataydağları.

İNCELENEN

ÖRNEK : C5 HATAY:Samandağ, Çevlik, kayalıklarda, 6.8.1986
M.Topaloğlu, ISTE 57167.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Yapraklı ve çiçekli dallarında flavon türevleri ve kateşiktanen bulunduğu saptanmıştır.

Salvia aramiensis Rech. fil.

MAHALLİ ADI: Dağçayı.

DİĞER ADLARI: Yok.

KULLANILAN

KISMI : Yapraklı ve çiçekli dalları.

KULLANILIŞI: Acıot(Teucrium polium) ile birlikte kaynatılarak hazırlanan infüzyon midevi olarak kullanılır.
Ayrıca çay yerinede içilmektedir.

TANITIMI : Ucucu yağ taşıyan, 70-80 cm boyunda çalılar. Gövde dik, dört köşeli, kısa, yatık ve sık tüylerden ötürü beyazımsı, tüyler tepeye yönelik ve bu tüylerin arasında sapsız salgı tüylü, tabanda dallanmış, dallar kısa. Yapraklar basit, eliptik, tepede obtusveya akut, 2-7x1-3 cm ebadında, gençken sık, kısa, yatık tüylerden ötürü beyazımsı, yaşlı yapraklar yeşilimsi seyrek tüylü ve bu tüylerin arasında sapsız salgı tüylü. Yaprak 0,5-2cm.

Vertisillastrumlar 4-8 çiçekli, aralıklı, uzun bir salkım halinde. Brakteler linear-subulat, sertçe ve kaliksten uzun. Çiçekler kısa saplı. Kaliks çiçekte ca 5mm, tüpsü, çan şeklinde, beyazımsı, yarıya kadar iki dudaklı, üst dudak geniş, tepede 3 dişli, alt dudak dar, 2 sivri loplu. Meyva kaliksi 12-15 mm, yüzeyi sık, sapsız salgı tüylü ve kısa, az örtü tüylü. Korolla kısa tüylü, tüp kısmı kıvrık ve kaliksten iki misli uzun, üst dudak tam, tepedegirik, alt dudak dairemsi. Stamen 2, özel bir yapıya sahip, filamentler tüpten az yüksek, konnektif hemen hemen eşit iki kollu, kollardan birindeki anter verimli, diğerindeki verimsiz, anterler mor renkli. Ovaryum üst durumlu iki karpelli, 4 gözlü her göz 1 ovüllü. Meyva 2 mm çapında, koyu kahverengi, yüzeyi düz.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Mayıs-Haziran ayları

YETİŞTİĞİ

YERLER : Pinus brutia ormanları, kayalık yerler, kuru tepeler.
kumlu topraklar.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI: Hatay dağları.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Antakya, aktardan satın alındı. 20.2.987,
M. Topaloğlu, T 4.

ÖN DENEME

SONUÇLARI: Yapraklı ve çiçekli dallarında flavon türevleri ve saponin bulunduğu saptanmıştır.

S. Viridis L.

MAHALLİ ADI : Oğulotu.

DİĞER ADLARI : Yeşil adaçayı.

KULLANILAN

KISMI : Yapraklı ve çiçekli dalları.

KULLANILIŞI : Topraktan çıkarır çıkarmaz(30 sn içerisinde) yıkanıp olduğu gibi yendiği takdirde kalp rahatsızlıklarını iyileştirdiği söyleniyor.

TANITIMI : Uçucu yağ taşıyan, 10-30 cm boyunda, tek yıllık, otsu bitkiler. Gövde dik, dallanmış, 4 köşeli, tüylü, tepede mor renkte verimsiz brakteli. Yapraklar dekusat dizilişli, basit, saplı, 5x3 cm ebadında, pennat damarlı, ovat-oblong, tepede obtus, tabanda kuneat, kenarlarda oymalı, tüylü ve salgı tüylü. Yaprak sapı 2-5 cm. Çiçek durumları yaprakların koltuğunda 4-6 çiçekli vertisillastrumlar halinde; bu durumlar birbirine yakın veya aralıklı, uzun bir spika halinde. Brakteeler genişçe ovat, 10x10 mm. Brakteoller linear, sivri uçlu. Pedisel dik, yassı, meyvada aşağı kıvrık, 2-3 mm. Kaliks 7-10 mm, tüp şeklinde, tüylü, ikidudaklı; üst dudak trunkat. Meyva kaliks 12 mm, belirgin damarlı, olgunlukta aşağı kıvrık. Korolla pembe-mor, nadiren beyaz, 12-15 mm, tüp şeklinde, içerde çıplak, iki dudaklı, üst dudak geniş, az çok falkat. Stamen 2, özel bir yapıya sahip; konnektif 2 kol halinde uzamış; uzun kolun ucunda verimli, kısa kolun ucunda ise plak şeklinde verimsiz tekali. Ovaryum

üst durumlu, 2 karpelli, 4 gözlü, her göz 1 ovüllü,

Meyva olgunlukta 4 nuksa ayrılan bir şizokarp.

Merikapler oblong-eliptik, 3x1.5 mm.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Mart-Temmuz ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kayalıklar, kum tepecikleri, tarla ve boş araziler.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI:Trakya ve Doğu Anadolu dışında hemen hemen her yer.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Dört Yol, tarla kenarı, 28.7.1986 M.Topaloğlu,

ISTE 57153.

ÖN DENEME

SONUÇLARI:Yapraklı ve çiçekli dallarında flavon türevleri, saponin ve kateşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

Teucrium polium L.

MAHALLİ ADI: Paryavşan, Acıot, Mayasılotu.

DİĞER ADLARI:Tüylü kısamahmut, Acıyavşan, Aksedefotu, Anababakekiği, Anababakokusu, Cadı, Meryemotu, Sancıotu, Yayla yavşanı, Tüylü yer meşesi.

KULLANILAN

KISMI : Çiçekli dalları(Herba Polii).

KULLANILIŞI:Çiçekli dallarından hazırlanan infüzyon gaz söktürücü olarak mide ağrılarına karşı ve yaygın olarak şeker hastalığında kullanılmaktadır.

TANITIMI:10-40 cm boyunda, tabandan dallanmış, çok yıllık, çalimsı bitkiler. Gövde 4 köşeli, yatık veya dik, sık yünüksü tüylerden dolayı beyaz veya gri renkte.

Yapraklar dekusat dizilişli, 1-3 cm boyunda, sapsız

dar oblong veya linear, tepede obtus, kenarda oymalı, çoğunlukla kenarları alta doğru kıvrılmış, genellikle yünümsü tüylü. Vertisillastrumlar sık, küremsi veya ovat, baş şeklinde durumlar halinde. Brakteler linear-oblong, krenat veya tam, hemen hemen kaliks boyunda, kuvvetlice geriye kıvrık. Pedisel çok kısa. Kaliks 3-5 mm, tüp şeklinde, sık yünümsü tüylü, taban kısmında hafif kamburumsu, 5 dişli; dişler kısa, kaliksin 1/4-1/5 i kadar, tepede obtus. Korolla beyaz, kısa tüp şeklinde; üst dudak eksik, alt dudak 5 loplu, uçtaki lop yandaki loblardan daha uzun. Stamen 4, didinam, korolladan daha uzun, yay şeklinde kıvrık. Ovaryum üst durumlu, 2 karpelli, 4 gözlü, her göz bir ovüllü. Stilus tamamen ginobazik değil. Meyva olgunlukta 4 nuksa ayrılan bir şizokarp. Merikarpler 2 mm.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI :Haziran-Eylül ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER :Kurak yerler, kayalıklar, tarla kenarları, bozkırlar, kum tepeleri.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI :Trakya ve Anadolu'nun hemen hemen her yeri.

İNCELENEN

ÖRNEK :C6 HATAY:Antakya, aktardan satın alındı. 6.8.1986, M.Topaloğlu, T 6.

ÖN DENEME

SONUÇLARI :Çiçekli dallarında flavon türevleri, saponin, kateşik tanen ve alkaloid bulunduğu saptanmıştır.

Thymbra spicata L.var.spicata

MAHALLİ ADI : Zahter.

DİĞER ADLARI : Kara kekik, Karabaş kekik, Atkekiği, Zater
veya Sa₂ter(Gaziantep)

KULLANILAN

KISMI : Yaprakları (Folium Thymbrae)

Çiçekli dalları (Herba Thymbrae)

KULLANILIŞI : İnfüzyon halinde günde 3 bardak içilerek şeker hastalığında kullanılır. Sakarin vazifesi yapar, tedavi etmez, Eğer sabah, akşam günde iki defa aç karnına çay gibi içilirse kurt düşürücü etki gösterir. Lavman halinde kullanıldığında ise amında etki eder. İnfüzyon hazırlandıktan sonra hemen kullanılmalıdır.

Ayrıca çay yerine içilmekte ve baharat olarak yemeklere katılmaktadır. Yapraklarından yapılan salata ise yörenin belli başlı mezelerinden biridir.

TANI TİMİ : Kokulu, 10-40 cm boyunda, çok miktarda sapsız salgı tüyü taşıyan çalılar. Çiçekli gövdeler 4 köşeli, çok sayıda, dik veya yükselici, basit veya yayık, karşılıklı iki kenar üzerinde geriye kıvrık tüylü. Yapraklar dekusat dizilişli, sert, 1-2 cm boyunda, linear veya linear-lanseolat, tepede obtus, 1 damarlı, yassı veya uzunluğuna katlanmış çok miktarda sapsız salgı tüylü, tabana yakın yerde çıplak veya seyrek siliat. Çiçek durumu ovat veya dar oblong. 1-8 cm boyunda, vertisillastrumlardan oluşmuş bir spika. Vertisillastrumlar hemen

hemen sapsız, 6-10 çiçekli, genellikle sık, nadiren alt taraflarda aralıklı. Brakteler lanseolat, genellikle kısa siliat. Braktoller brakte gibi, mor renkli, kaliksin, 1.5-2 misli boyunda, sık uzun siliat. Kaliks 4-6 mm boyunda, tüp şeklinde, yassı ve iki kenarda siliat, 13 belirgin damarlı, morumsu kahverengi, ortaya kadar iki dudak halinde yarık, boğazı sık tüylü; üst dudak 3 kısa, üçgenimsi dişli; alt dudak 2 dik, lanseolat dişli, Korolla tüp şeklinde bilabiat, mor veya pembe, 12-16 mm, sık sapsız salgı tüylü; üst dudak dik; alt dudak 3 loplulu. Stamen 4, didinam, üst dudağın altında Ovaryum üst durumlu, 2 karpelli, 4 gözlü, her göz bir ovüllü. Meyva olgunlukta 4 nuksa ayrılan bir şizokarp. Merikarpler ovat.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Haziran-Temmuz ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kayalıklar, çalılıklar, frygana ve bozkırlar.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI: Trakya, Batı Karadeniz bölümü, Batı Anadolu, Güney ve Güneydoğu Anadolu.

İNCELENEN

ÖRNEK : C6 HATAY: Samandağ-Çevlik, yol kenarından satın alındı, 20.2.1987, M. Topaloğlu, T5.

ÖN DENEME

SONUÇLARI: Yapraklı dallarında flavon türevleri, kateşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

L A U R A C E A E

Laurus nobilis L.

MAHALLİ ADI : Defne.

DİĞER ADLAR : Tehnel.

KULLANILAN

KISMI : Yaprakları (Folium Lauri),
Meyvaları (Fructus Lauri).

KULLANILIŞI : Yapraklar baharat olarak kullanıldığı gibi, infüzyon halinde terletici, ateş düşürücü, midevi olarakta kullanılmaktadır. Ancak hamilelere verilmemesi tavsiye olunmaktadır.

Meyvalarından elde edilen yağdan sabun yapımında ve bu sabundan da cilt hastalıklarında ve saç dökülmesinde yararlanılmaktadır. Meyvalar ayrıca aşağıdaki şekilde hazırlanarak dahilen sinüzit tedavisinde de kullanılmaktadır :

4 avuç defne meyvası havanda iyice toz edilir. 600 g bal ile karıştırılarak günde 2 defa aç karına bir yemek kaşığı alınır.

TANITIMI : Kalıcı yapraklı, kokulu, 2-15 m boyunda, dioik çalı veya ağaçlar. Yapraklar alternan, derimsi, çıplak, özgül kokulu, kısasaplı, pennat damarlı, eliptik-oblong, tepede akut veya obtus, kenarları tam, dalgalı, 3-10x2-4 cm. Çiçekler yaprak koltuğunda demetler halinde.

ERKEK ÇİÇEKLER: Çiçek örtüsü 4, beyaz veya sarımsı parçalı, Stamenler 8-12 tane, 2-3 daire üzerine dizilmiş. Filamentin ortasında, her iki yanda

birer nektar bulunur.Anterler kapakla açılır.

DİŞİ ÇİÇEKLER: Perigon 4 parçalı.Stamenler 4 ve verimsiz.Ovaryum üst durumlu.Stilus kısa ve kalın.
Meyva 1-1.5 cm boyunda, yumurtamsı, olgunlukta parlak siyah renkli, perikarpı yağ bakımından zengin, tek tohumlu bir drupa.

ÇİÇEKLEME

ZAMANI :Mart-Mayıs ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER :Makiler, kayalık veya düz araziler, nemli vadiler, ayrıca bahçe ve parklarda süs için yetiştirilmektedir.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI :Trakya, Batı ve Güney Anadolu, Karadeniz sahil şeridi.

İNCELENEN

ÖRNEKLER : C 6 HATAY: Dört Yol, tarla kenarı, 28.7.986, M.Topaloğlu, ISTE 57151.

C 5 HATAY: Samandağ-Çevlik, kayalıklar, 6.8.986 M.Topaloğlu, ISTE 57163.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Yaprak ve meyvalarında flavon türevleri, kateşik tanen ve alkaloid bulunduğu saptanmıştır.

L I L I A C E A E

Ruscus aculeatus L. var. angustifolius Boiss.

MAHALLİ ADI : Tavşantopuğu, Dikenli çalı.

DİĞER ADLARI : Tavşanmemesi, Dişi kuşkonmaz, Enir, Yaban mersini.

KULLANILAN

KISMI : Rizom ve kökleri (Radix Rusci aculeati),
Yaprakları (Folium Rusci aculeati).

KULLANILIŞI : Rizom ve köklerinden hazırlanan infüzyon günde 3
defa, bal ile karıştırılarak içilir. Böbrekteki
taş ve kumu dökücü, idrar söktürücü olarak kulla-
nılır. Rizom ve kök yerine bitkinin yapraklarında
aynı etkilerden dolayı aktarlarda satılmaktadır.

TANITIMI : 20-50 cm boyunda, rizomlu, sert, daima yeşil, di-
oik çalılar. Gövde dik, basitçe dallanmış, çizgili.
Dallar alternan dizilişli, filloklatlar halinde,
yani yaprağa benzer şekilde genişlemiş. Filloklat -
lar sert, oval biçimde, ucu dikenli, 3 cm ye kadar
boyda ve boyu çoğunlukla eninden 3 misli uzun, alt
yüzde az belirgin damarlı. Çiçekler tek eşeyli, fil-
loklatların üst yüzünün orta damarı üzerinde, za-
rımsı ve pulsu bir yaprakçık koltuğunda, bir kaç
birarada. Periant 6 parçalı, parçalar serbest, ye-
şilimsi renkli, 2,5 mm ye kadar boyda.

ERKEK ÇİÇEKLER: Stamen 3, bir tüp halinde birleşik.

DİŞİ ÇİÇEKLER : Ovaryum üst durumlu, sinkarp, 3
karpelli, 1-2 gözlü. Meyva filloklatların üzerinde,
1 cm çapında, küremsi, 1-4 tohumlu, kırmızı bir
bakka.

ÇİÇEKLENME ZAMANI: Mart-Mayıs ayları.

YETİŞTİĞİ YERLER : Orman altları, kayalık sırtlar, çalılıklar.

**TÜRKİYE'DEKİ
YAYILIŞI**

: Karadeniz, Marmara, Ege ve Akdeniz sahil
şeridi.

İNCELENEN ÖRNEKLER: C6 HATAY : Samandağ, Çanakoluk köyü, 27.8.986,
M.Topaloğlu, İSME 57155.

C6 HATAY: Antakya, aktardan satın alındı,
6.8.986, M.Topaloğlu, T 7.

ÖN DENEME

SONUÇLARI

: Yapraklarında flavon türevleri ve saponin
bulunduğu saptanmıştır.

M A L V A C E A E

Althaea cannabina L.

MAHALLİ ADI : Hıra gömeci, Eşek gömeci, Yabani gömeç.

DİĞER ADLARI : Kenevir, Hatmi.

KULLANILAN

KISMI : Çiçeği (Flos Althaeae),
Tohumu (Semen Althaeae).

KULLANILIŞI : Çiçeklerinden hazırlanan infüzyon bal ile karıştırılarak göğüs yumuşatıcı, tahriş azaltıcı etkilerinden ötürü astım, bronşit gibi hastalıklara karşı kullanılırken, tohumu yine infüzyon halinde kan verilmeyen kan kanserine ve akciğer kanserine karşı kullanılmaktadır. Aşağıdaki şekilde hazırlanır ve kullanılır:

Çekilmiş veya dövülmüş 3 yemek kaşığı tohum 8 lt kaynamış suya atılır, 25 dakika kaynatılır. Günde 3 defa yemeklerden yarım saat önce 1 su bardağına 1 yemek kaşığı şeker veya bal ilavesi ile içilir. 2, 5-3 ay devam edilir.

Tıbbi olan Althae türü A. officinalis L. olmasına rağmen Anadolu'da bunun yerine A. cannabina L., Alcea pallida Waldst. et Kit., A. setosa (Boiss.) Alef. ve Hibiscus syriacus L. gibi türlerden elde edilen çiçekler "Hatmi çiçeği" adı ile satılmaktadır.

TANITIMI : 1 m'ye kadar yükselen, çok yıllık, otsu bitkiler. Gövde dik, tüylü, tüyler küçük, yıldız şeklinde. Yapraklar alternan, saplı, 3-5 loplu, loplar hemen hemen tabana kadar, oblong-lanseolat, derin dişli,

her iki yüzü sık yıldız tüylü. Çiçekler yaprakların koltuğunda, uzun saplı, tek veya az çiçekli salkımlar halinde. Epikaliks 9 parçalı, parçalar tabanda birleşik, sık yıldız tüylü, sivri uçlu. Sepal 5, sık yıldız tüylü, tabanda birleşik, akuminat. Petal 5, pembemsi mor, serbest, 11-16 mm. Stamen çok sayıda, filamentlerin alt kısımları ile bir tüp şeklinde birleşmiş. Anterler 1 tekali, kahverengimsi mor renkli. Ovaryum çok karpelli, karpeller stilus etrafında dairesi olarak dizilmiş, her biri 1 gözlü 1 ovüllü. Meyva olgunlukta her biri tek tohumlu çok sayıda merikarpa ayrılan bir şizokarp. Merikarpler 3x3 mm ebadında, böbrek şeklinde, çıplak, buruşuk yüzeyli, sırtı oluklu.

ÇİÇEKLENME ZAMANI: Haziran-Ağustos ayları.

YETİŞTİĞİ YERLER : Bataklıklar, tarlalar.

TÜRKİYE'DEKİ YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'da yaygın.

İNCELENEN

ÖRNEK : C 6 HATAY: Dört Yol, tarla kenarı, 28.7.986,
M.Topaloğlu, ISTE 57154.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Çiçek ve tohumlarında flavon türevleri, saponin, kateşik tanen ve alkaloid bulunduğu saptanmıştır.

Malva silvestris L.

MAHALLİ ADI : Ebegümece, Hibbez.

DiĞER ADLARI : Büyük ebegümece, Ebemgümece.

KULLANILAN

KISMI : Yaprakları (Folium Malvae).

KULLANILIŞI : Taze yapraklardan kavruarak hazırlanan lapa kabakulak veya cilt üzerindeki çıban ve yaranın ağrısını dindirmek, cerahatı toplayıp dışarı atmak için tülbent arasında deri üzerine bağlamak suretiyle kullanılır.

Ayrıca taze bitkiler ispanak gibi kavru-
larak sebze olarak yenir.

TANITIMI : 2 veya çok yıllık, otsu bitkiler. Gövde dik veya yükselici, yıldız tüylü, 20-80 cm. Yapraklar alternan, stipulalı, uzun saplı, dairemsi, palmat damarlı, 5-7 lopluk, loplar üçgenimsi veya rotundat, kenarları oymalı, yıldız tüylü. Çiçekler 3-5 cm boyunda, yaprak koltuğunda demetler halinde. Epikaliks 3 parçalı, parçalar linear-oblong, sık tüylü. Sepal 5, geniş üçgenimsi, sık yıldız tüylü. Petal 5, mor veya pembe, tepede girik, 18-25 mm. Stamenler çok. Filamentler stilusu saran bir tüp halinde birleşik, üst kısımda serbest. Meyva olgunlukta 9-11 merikarpa ayrılan kuru bir şizokarp. Merikarpler bir daire üzerine dizilmiş, sırtı oluklu ve yan yüzeyleri çoğunlukla tüylü olan kuru meyvalar.

**ÇİÇEKLENME
ZAMANI**

: Mayıs-Eylül ayları.

**YETİŞTİĞİ
YERLER**

: Çalılıklar, tarlalar, yol kenarları, viranelikler.

**TÜRKİYE'DEKİ
YAYILIŞI**

: Trakya ve Anadolu .

**İNCELENEN
ÖRNEK**

: C 6 HATAY: Samandağ-Çanakoluk köyü, 28.7.986,
M.Topaloğlu, ISTE 57156.

**ÖN DENEME
SONUÇLARI**

: Yapraklarında flavon türevleri, kateşik tanen ve
glikoit bulunduğundan...

M Y R T A C E A E

Myrtus communis L.subsp.communis

MAHALLİ ADI : Murt.

DİĞER ADLARI : Mersin, Bahar.

KULLANILAN

KISMI : Yapraklı ve çiçekli dalları (Herba Myrti),
Meyvaları (Fructus Myrti).

KULLANILIŞI : Murt ve defne (Laurus nobilis L.) karışımından
hazırlanan infüzyon kan ve idrar şekerini dü-
şürmede kullanılır.İnfüzyon aşağıdaki şekilde
hazırlanır :

8 lt kaynamış suya 2 tutam taze koparılmış
murt dalı, 2-3 tanedefnedalı atılarak 40 dakika
kaynatılır, süzülür, tortusu atılır.Yemeklerden
yarım saat önce birer bardak içilir.

NOT: Hasta bu infüzyonu kullanırken perhiz yap-
mamalı, antibiyotik türünden ilaçlar kullanmama-
lıdır.Aksi takdirde şeker miktarı iyice düşece-
ğinden hastanın durumu tehlikeye girer.

Ayrıca yaprak ve meyvalarından hazırlanan
infüzyon kabız olarak günde 3 defa birer bardak
içilerek kullanılır.Tıbbi kullanımlarının yanında
meyvaları yemiş, yaprakları yemeklere koku verici
olarak kullanılmaktadır.

TANITIMI : Uçucu yağ taşıyan, kalıcı yapraklı, 1-5 m boyunda
çalılar.Yapraklar çok kısa saplı, karşılıklı, basit

1-4x0.5-1.2 cm ebadında, uzunca ovat, çıplak, demimsi, sivri uçlu, nokta şeklinde salgı cepli, özel kokulu. Çiçekler yaprak koltuğunda tek, uzun saplı, saplar 1.5-2 cm. Sepal 5, üçgenimsi. Petal 5, beyaz. Stamen çok. Ovaryum alt durumlu. Meyva 7-8x5 mm ebadında, hemen hemen küremsi veyahut geniş elipsoit, tepesinde kaliks artığı taşıyan, olgunlukta mavimsi siyah bir bakka.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Haziran-Eylül ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kayalık sırtlar, Pinus brutia ormanları, makiler.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya, Batı ve Güney Anadolu, Karadeniz sahil şeridi.

İNCELENEN

ÖRNEK : C 6 HATAY: Dört Yol, tarla kenarı, 28.8.986, M. Topaloğlu, ISTE 57149.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Yapraklı ve çiçekli dallarında flavon türevleri, kateşik tanen ve gallik tanen bulunduğu saptanmıştır.

P A P I L I O N A C E A E

Glycyrrhiza glabra L.

- MAHALLİ ADI : Meyan.
- DİĞER ADLARI : Piyan (Aydın).
- KULLANILAN
- KISMI : Kökleri (Radix Liquiritiae)
- KULLANILIŞI : Kökün su ile tüketilmesi sonucu elde edilen hülasa (Meyan şerbeti) soğutulduktan sonra bir çeşit meşrubat olarak içilir. Bu hülasa mide hastalıklarına karşı kullanılır. Ayrıca kökünden hazırlanan infüzyon göğüs yumuşatıcı, balgam söktürücü ve öksürük kesici olarak kullanılmaktadır.
- TANITIMI : 30-60 cm boyunda, çok yıllık, salgı tüyü taşıyan, uzun rizomlu otsu bitkiler. Gövde dik, seyrek tüylü. Yapraklar imparipennat, 11-19 foliolü, folioller 15-45x10-20 mm ebadında, eliptik, tepede akut veya obtus, nokta halinde salgı tüylü. Stipula küçük, oblong, tüylü ve düşücü. Çiçek durumu 5-9 cm boyunda, gevşek, uzamış bir salkım. Brakteler düşücü. Kaliks çan şeklinde, iki dudaklı, üst dudak 2, alt dudak 3 dişli, dişler ca. 3 mm boyunda kaliks tübünden uzun, linear veya üçgenimsi. Korolla 9-11 mm boyunda, mavimsi mor, kelebeğe benzer, 5 petalli, petallerin üçü serbest, ikisi birleşik üst petal büyük ve dik(veksillum), yandaki 2 petal kanadımsı

(ala), alt 2 petal kayak şeklinde birleşik (karina). Stamen 10;9'u birleşik, biri serbest. Ovaryum 1 karpelli, 1 gözlü, çok tohumlu, çıplak veya salgı tüylü veya setalı. Meyva 15-25x 4-5 mm ebadında, yassıca, kızıl-kahverengi, çıplak veya sert setalı, setaları tepede gudedeli, 1-6 tohumlu bir legümen.

Glycyrrhiza glabra'nın meyvasının çıplak veya salgı tüylü olması ile birbirinden ayrılan 2 varyetesi vardır. Bu iki varyeteden meyvası çıplak olan var. *glabra*, meyvası salgı tüyü taşıyan var. *glandulifera*'dır. Her iki varyete de Türkiye'de çok yaygın olarak bulunur.

ÇİÇEKLENME ZAMANI: Haziran-Temmuz ayları.

YETİŞTİĞİ YERLER : Alüvyonlu vadiler, tarla kenarları, boş araziler, kumullar.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'da yaygın.

İNCELENEN ÖRNEK : C6 HATAY: Antakya, 7.8.986, M.Topaloğlu, ISTE 57172.

ÖN DENEYME

SONUÇLARI : Köklerinde flavon türevleri, kateşik tanen ve saponin bulunduğu saptanmıştır.

P I N A C E A E

Pinus brutia Ten.

MAHALLİ ADI : Pürçam.

DİĞER ADLARI : Kızıl çam.

KULLANILAN

KISMI : Yapraklı dalları (Stipites Pini) ve
Kozalakları (Strobuli Pini).

KULLANILIŞI : Karaciğer bozukluklarından ileri gelen kaşıntılarda, sedef ve ekzema tedavisinde, infüzyon halinde kullanılır. İnfüzyon aşağıdaki şekilde hazırlanır:

8 lt kaynamış suya 4 tutam taze çam dalı ve 4-5 tane kırılmış yeşil kozalak atılır. 40 dakika kaynatılır, süzülür. Aç karına günde 3 defa 1 su bardağı içilerek kullanılır.

TANITIMI : 25 m'ye kadar yükseklikte, yaprak dökmeyen, monoik, uzun ve kısa sürgün taşıyan ağaçlar. Uzun sürgünler çıplak, genellikle ilk yıllarda kırmızımsı, sonraları grimsi kahverengi, nadiren tümü grimsi. Kısa sürgünler 2 yapraklı, yaprakların tabanı kısa ve zarımsı bir kın içinde. Yapraklar iğne şeklinde, 180x0,5-1,5 mm ebadında, açık yeşil renkli. Tomurcuk reçinesiz, pullar aşağı kıvrık ve saçaklı. Erkek kozalaklar dalların tepesinde, küçük, sık topluluklar halinde. Dişi kozalaklar olgunlukta odunsu, dik veya yayık, sapsız veya çok kısa saplı kozalak pulları tepede kalınlaşmış ve kalkansı, kalkan ortasında tümsekli, her bir pulun koltuğunda 2 tohumlu, tohumlar kanatlı.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Nisan-Mayıs ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Denizden 1000 m'ye kadar yükseklikte ormanlar halinde bulunurlar. Bu sınır kuzeye gidildikçe 600 m'ye düşer.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'da dağınık, fakat Batı ve Güney Anadolu'da oldukça yaygın.

İNCELENEN

ÖRNEK : C 6 HATAY: Dörtyol, tarla kenarı, 14.2.987, M.Topaloğlu, ISTE 57742.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Yapraklı dallarında flavon türevleri, kateşik tanen ve alkaloid bulunduğu saptanmıştır.

R O S A C E A E

Crataegus aronia (L.) Bosc. et DC. var. aronia

MAHALLİ ADI : Alıç.

DİĞER ADLARI : Yemişen.

KULLANILAN

KISMI : Olgunlaşmış meyvaları (Fructus Crataegi).

KULLANILIŞI : Olgunlaşmış meyvalar yemiş olarak yenmektedir. Ancak fazla yendiği takdirde kabız etki görülmektedir.

TANITIMI : 1-8 m yüksekliğinde, dikenli küçük ağaçlar. Gövde dik, çok dallı, dikenli, dikenler 1,5 (-2,5) cm boyunda, sert. Genç dallar tomentos, kahverengimsi. Yapraklar alternan dizilişli, genişce obovat, tabanda kuneat, 5-3,5 cm ebadında, her iki yüzde seyrek yatık tüylü, tepede derin dişli veya ortaya kadar 3-5 loplu, loplar dar oblong. Yaprak sapı 5-8 mm. Çiçek durumu sık, 3-18 çiçekli, beyaz-tomentos, 5 cm'ye kadar uzunlukta bir korimbus. Çiçek sapı 0,2-1 cm. Çiçekler 12-16 mm çapında, epigin. Sepal 5, üçgenimsi, tomentos, meyvada geri kıvrık, kalıcı. Petal 5, beyaz, hemen hemen dairemsi, sep'lerden uzun. Stamen 5-25. Ovaryum alt durumlu, 1-5 karpelli, karpeller birleşik. Stilus 2-3, serbest. Meyva küremsi, 12-18 mm çapında, sarı, çok seyrek tüylü, gençken tomentos, özellikle tepeye doğru tüylü, 2-3 çekirdekli, reseptakulumun etlenmesi ile oluşmuş, tepesinde kaliks artığı taşıyan drupaya benzer sert bir meyva.

- ÇİÇEKLENME ZAMANI : Nisan-Haziran ayları.
- YETİŞTİĞİ YERLER : Kireçli kayalıklar.
- TÜRKİYE'DEKİ YAYILIŞI : Orta Anadolu, Güney ve Güneydoğu Anadolu.
- İNCELENEN ÖRNEK : C5 HATAY: Samandağ, Çevlik, kayalıklar, 6.8.1986, M.Topaloğlu, İSTE 57165.
- ÖN DENEME
- SONUÇLARI : Meyvalarında flavon türevleri, kateşik tanen ve saponin bulunduğu saptanmıştır.

Rubus sanctus Schreber

- MAHALLİ ADI : Böğürtlen.
- DİĞER ADLARI : Anadolu böğürtleni.
- KULLANILAN KISMI : Köklerinden hazırlanan infüzyon idrar söktürücü ve böbrek taşlarını düşürücü olarak kullanılır. Ancak taşları eritmeden düşürdüğünden büyük taşlar tıkanma yapabilir. Bu nedenle kullanılması tehlikelidir.

Meyvaları köylüler tarafından toplanarak yol kenarlarında meyva olarak satılır.

Fazla Yendiğinde kabız etki görülür.

- TANITIMI : Dikenli, 1-2 m boyunda çalılar, Dallar uzun, sürünücü veya tırmanıcı, guddesiz, sık beyazımsı tüylü, dikenli, dikenler kuvvetli, tabanlarıyassı, üçgenimsi, uçları geri kıvrık. Yapraklar trifoliat, alternan, folioller, ovat-yuvarlakça, tepede obtus veya rotundat, kenarları biserrat, üst yüzü yeşil, çıplak veya

seyrek olarak küçük ince tüylü, alt yüzü beyaz, sık tüylü, tepedeki foliol saplı, yandakiler sapsız. Stipula linear, guddesiz, sık beyaz tüylü. Panikül çok çiçekli. Sepal 5, ovat-oblong, tepede akut, geri kıvrık. Petal 5, pembe 8-13 mm. Stamenler çok sayıda. Filament stilus boyunda veya daha kısa, genellikle pembe. Anterler ince tüylü. Ovaryum çoksayıda. Meyva drupalardan yapılmış 1 cm kadar çapta agregat bir meyva. Drupalar olgunlukta siyah, 2-3 mm, az çok kuru.

ÇİÇEKLENME

ZAMANI : Haziran-Ağstos ayları.

YETİŞTİĞİ

YERLER : Kayalık sırtlar, dere kenarları, tarla kenarları.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'da yaygın.

İNCELENEN

ÖRNEKLER : C5 HATAY: S₂ mandağ-Çevlik, kayalıklar, 6.8.986, M.Topaloğlu, ISTE 57162.

C 6 HATAY: Dört yol, tarla kenarı, 28.7.986, M.Topaloğlu, ISTE 57150.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Köklerinde flavon türevleri, saponin, gallik ve kateşik tanen bulunduğu saptanmıştır.

U R T I C A C E A E

Urtica dioica L.

MAHALLİ ADI : Isırganotu.

DİĞER ADLARI : Dızlağan (Kayseri), Dikenli ısırgan, Büyük ısırganotu.

KULLANILAN

KISMI : Yapraklı dalları (Herba Urticae).

KULLANILIŞI : 30-150 cm boyunda, çok yıllık, yaygın, dioik, yakıcı tüyler taşıyan otsu bitkiler. Gövde 4 köşeli, yakıcı uzun tüylerle beraber yatık, geri kıvrık ve kısa tüylü. Yapraklar stipulalı, karşılıklı, genişçe ovat veya dar lanseolat, 4-11x3-10 cm ebadında, keskin ve kaba dişli, tepede akuminat, koyu yeşil renkli. Erkek ve dişi çiçek durumları birbirine benzer, ca 8cm. boyunda, salkımlar üzerinde toplanmış sık topluluklar halinde.

ERKEK ÇİÇEKLER: Çiçek örtüsü 4 eşit parçalı.

Stamen 4, körelmiş bir ovaryumun çevresinde düzenli bir şekilde dizili.

DİŞİ ÇİÇEKLER: Çiçek örtüsü 4 parçalı, parçalar ovat, tüm yüzeyde ince tüylü, 2 çift halinde içteki çift meyvada ca 1.5mm'ye kadar büyüücü ve kalıcı. Stigma mor renkli, fırça şeklinde tüylü. Meyva periant parçaları ile sarı, yumurtamsı kuru bir aken.

ÇİÇEKLENME ZAMANI: Haziran-Eylül ayları.

YETİŞTİĞİ YERLER : Ormanlar, harabeler, duvar dipleri, gölgeli kayalıklar, dere kenarları.

TÜRKİYE'DEKİ

YAYILIŞI : Trakya ve Anadolu'nun hemen her yerinde dağınık olarak yaygın.

İNCELENEN ÖRNEK : C6 HATAY: Antakya, aktardan satın alındı, 20.2.1987, M.Topaloğlu, T12.

ÖN DENEME

SONUÇLARI : Yapraklı dallarında flavon türevleri, kateşik tanen ve alkaloid bulunduğu saptanmıştır.

IV-BULGULAR

Antakya bölgesinde yetişen ve halk arasında ilâç, baharat, gıda olarak kullanılan 31 bitki türüne ait örnekler üzerinde çalışılmıştır. Toplanan veya satın alınan örnekler **tayin edilmiş** ve bunlar Antresen türevleri, Flavon türevleri, Saponinler, Tanenler ve Alkaloitler yönünden araştırılmıştır.

Ön denemeler ile kalitatif olarak, açıklanan sonuçlara göre:

1	tür	Antresen	türevleri
31	"	Flavon	"
17	"	Saponin	
23	"	Tanen	
9	"	Alkaloit	

taşımakta olduğu saptanmıştır. Ön denemeler ile saptanan bileşikler I numaralı tabloda gösterilmiştir.

Tablo I. Antakya bölgesinden toplanan bitkilerde saptanan bileşikler

BİTKİNİN İSMİ	ANTRASEN			FLAVON			SAPONİNLER			TANENLER		
	Türevleri	Türevleri	Türevleri	Türevleri	Türevleri	Türevleri	Gallik	Katesik	Alkaloit	Gallik	Katesik	Alkaloit
1- <u>Adiantum capillus-veneris</u> L.	-	-	+	-	-	+	-	+	-	-	+	-
2- <u>Althaea cannabina</u> L.	-	-	+	+	+	-	-	+	+	-	+	-
3- <u>Ballota saxatilis</u> Sieber ex J. et G. Presl subsp. <u>Saxatilis</u>	-	-	+	+	+	-	-	+	+	-	+	-
4- <u>Centaurium erythraea-Rafn</u> subsp. <u>turcicum</u> (Velen.) Melderis	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-	+
5- <u>Conyza bonariensis</u> (L.) Cronquist	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-	+
6- <u>Crataegus aronia</u> (L.) Bosc. et DC. var. <u>aronia</u>	-	-	+	+	+	-	-	+	-	-	+	-
7- <u>Ecballium elaterium</u> (L.) A. Rich.	-	-	+	+	+	-	-	-	-	+	-	+
8- <u>Glycyrrhiza glabra</u> L.	-	-	+	+	+	-	-	+	-	-	+	-
9- <u>Helichrysum armenium</u> DC. subsp. <u>armenium</u>	-	-	+	+	+	-	-	+	-	-	+	-
10- <u>H. sanguineum</u> (L.) Kostel	-	-	+	+	+	-	-	+	-	-	+	-
11- <u>H. stoechas</u> (L.) Moench. subsp. <u>barrelieri</u> (Ten) Nyman	-	-	+	+	+	-	-	+	-	-	+	-

BİTKİNİN İSMİ	ANTRASEN		FLAVON		TANENLER		
	Türevleri	Türevleri	Türevleri	SAPONİN	Gallik Katesik	ALKALOİT	
12- <u>Hypericum perforatum</u> L.	+	+	-	-	+	-	-
13- <u>Jaurus nobilis</u> L.	-	+	-	-	+	+	+
14- <u>Lavandula stoechas</u> L. subsp. <u>stoechas</u>	-	+	+	-	-	-	-
15- <u>Malva silvestris</u> L.	-	+	-	-	+	+	+
16- <u>Melissa officinalis</u> L.	-	+	+	-	+	-	-
17- <u>Micromeria fruticosa</u> (L.) Druce subsp. <u>barbata</u> (Boiss.) et (Kotschy) Davis	-	+	-	-	-	-	-
18- <u>M.myrtifolia</u> Boiss.et Hohen	-	+	-	-	-	-	-
19- <u>Myrtus communis</u> L. subsp. <u>communis</u>	-	+	-	+	+	-	-
20- <u>Ocimum basilicum</u> L.	-	+	-	-	+	+	+
21- <u>Origanum syriacum</u> L. var. <u>bevanii</u> (Holmes) Ietswaart	-	+	-	-	+	+	-
22- <u>Pinus brutia</u> Ten.	-	+	-	-	+	-	-

BİTKİNİN İSMİ	ANTRASEN	FLAVON	SAPONİN	TANENLER	ALKALOİT
	Türevleri	Türevleri		Gallik Katesik	
23- <u>Pistacia terebinthus</u> L. subsp. <u>palaestina</u> (Boiss.) Engler	-	+	-	+	-
24- <u>Rhus coriaria</u> L.	-	+	-	+	-
25- <u>Rubus sanctus</u> Schreber	-	+	+	+	-
26- <u>Ruscus aculeatus</u> L. var. <u>angustifolius</u> Boiss.	-	+	+	-	-
27- <u>Salvia aramiensis</u> Rech. fil.	-	+	+	-	-
28- <u>S. viridis</u> L.	-	+	+	+	-
29- <u>Teucrium polium</u> L.	-	+	+	+	+
30- <u>Thymbra spicata</u> L. var. <u>spicata</u>	-	+	-	+	-
31- <u>Urtica dioica</u> L.	-	+	-	+	+

V- SONUÇ VE TARTIŞMA

Akdeniz ikliminin ve yüzey şekillerinin etkisi ile zengin bitki örtüsüne sahip olan Antakya ilinde (Hatay) gıda ve ilaç olarak kullanılan bitkilerinde çeşitli olacağı fikrinden hareketle başladığımız bu çalışma yöreye ait bilgilerin artırılması ve yöredeki incelemeye değer bitkilerden hiç olmazsa birkaçı hakkında bir ön bilgi verilmesi açısından yararlı bir araştırma olacağı inancındayız.

Bölgeye sadece bir kez (Temmuz-Ağustos, 1986) aylarında gidilmiş olması ve belirli bölgelerin dolaşılması nedeniyle Antakya bölgesi bitkilerini bu çalışma ile tanıtmak yeterli olmayacaktır. Ancak daha sonraki çalışmalara bir ön bilgi vermesi açısından yarar sağlayacaktır. Bu kadar kısa sürede 16 familyadan 27 cins ve 31 türün toplanması bu bölgenin daha uzun sürede ve daha derin araştırılması gerektiğini göstermektedir.

Toplanan bitkilerin listesi familyalarına göre alfabetik sırayla bir liste halinde verilmiştir. Bunlardan 3 tanesinin Helicrysum sanguineum (L.) Kostel (Kırmızı leblebi çiçeği), Micromeria myrtifolia Boiss. et Hohen (Sümbül çayı), Salvia aramiensis Rech. fil. (Dağ çayı) Türkiye'deki yayılışı sadece Hatay bölgesidir. Başta Labiatae familyasından 14 tür olmak üzere, Compositae familyasından 4 tür, Anacardiaceae, Malvaceae, Rosaceae, familyalarından 2 şer tür, Adiantaceae, Cucurbitaceae, Gentianaceae, Hypericaceae, Lauraceae, Liliaceae, Myrtaceae, Papilionaceae, Pinaceae, Urticaceae familyalarından birer tür incelenerek deskripsiyonları yapılmış ve üzerlerinde 6 etken madde farmakognozok ön denemelerle aranmıştır. Elde edilen sonuçlar ile toplanan bitkilerin yöresel kullanılışları hakkında toplanan bilgilerin ışığı altında, üzerinde ayrıntılı çalışılması uygun olan 14 türün mahalli kullanılışlarından bazıları hakkında literatürde (1,3,5,6) bir kayda rastlanmadığından

kullanımları şüphelidir. Ancak bu türler üzerinde ayrıntılı farmakolojik araştırmalar yapılarak kullanımlarının doğru olup olmadığı saptanmalıdır. Bu türler şüpheli kullanılışları ile birlikte aşağıda verilmiştir:

Althaea cannabina L. (Hıra gömeci) kan kanseri ve akciğer kanserinde
Ballota saxatilis Sieber ex J. et C. Presl subsp. saxatilis (Nemnem otu) boğaz ağrıları ve bademcikte,

Gentaurium erythraea Rafn subsp. turcicum (Velen) Melderis (Tukulotu) mide ve barsak hastalıklarında (barsak kanseri, mide ülseri vs.),

Gonyza bonariensis (L.) Cronquist (Çakalotu) diş ağrıları ve bozukluklarında,

Ecballium elaterium (L.) A. Rich (Cırtatan) hemoroitte,

Hypericum perforatum L. (Sarı kantaron) mide ve barsak ülseri, çeşitli kanserler ve kısırlıkta,

Laurus nobilis L. (defne) sinüzitte,

Origanum syriacum L. var. bevanii (Holmes) Letswaart (Yaban kekiği) şeker hastalığında,

Pinus brutia Ten. (Pürçem) dahil en sedef ve ekzemada,

Rubus sanctus Schreber (Böğürtlen) böbrek taşlarını düşürmede,

Salvia viridis L. (Oğulotu) kalp rahatsızlıklarında,

Urtica dioica L. (Isırgan otu) kanserde kullanılmaktadır.

Bu bitkilerin herbiri etken madde ve kullanılış açısından geniş çapta farmakognozik ve farmakolojik araştırmalara tabii tutulmalıdır.

İncelenen 31 türden 14'ü yörede çeşitli şekillerde gıda olarak kullanılmaktadır :

Çerez ve kahve olarak Pistacia terebinthus L. subsp. palaestina (Boiss.) Engler (Menengiç),

Yemeklere tad ve koku verici, baharat olarak Rhus coriaria L. (Sumak)

Ocimum basilicum L. (Kokulu Reyhan), Origanum syriacum L.var. bevanii (Holmes) Ietswaart (Yaban kekiği), Micromeria myrtifolia Boiss.et Hohen (Sümbül çayı), Laurus nobilis L.(Defne), Thymbra spicata L. var. spicata (Zahter), Myrtus communis L.subsp.communis (Murt),

Çay olarak Salvia aramiensis Rech.(Dağ çayı), Thymbra spicata L. var.spicata (zahter),

Şerbet olarak Glycyrrhiza glabra L.(Meyan),

Salata olarak Thymbra spicata L.var. spicata (Zahter),

Sebze olarak Malva silvestris L.(Ebe gömeci), Urtica dioica L.(Isırganotu),

Meyvaları yemiş olarak Myrtus communis L.subsp.communis

(Murt), Crataegus aronia (L.) Bosc,et DC.var aronia (Alıç),

Rubus sanctus Schreber (Böğürtlen) in kullanıldığı saptanmıştır.

Üzerinde araştırma yapılan 31 bitki türünden ekserisinin Türkiye'de kullanılmakta olduğu bilinmektedir.(3,6).Buna karşılık aşağıda isimleri verilmiş olan 6 türün ilâç veya gıda olarak kullanılışı ilk defa bu araştırmada gösterilmiş ve bu türlerin Türkiye Tıbbi bitkileri listesine katılması sağlanmıştır.

Türkiye'de ilâç veya gıda olarak kullanılan bitkiler listesine katılan yeni türler şunlardır,

Ballota saxatilis Sieber ex J.et C.Presl, Conyza bonariensis (L.) Cronquist, Crataegus aronia (L.) Bosc. ex DC., Micromeria myrtifolia Boiss. et Hohen., Origanum syriacum L., Salvia aramiensis Rech.fil.

VI- ÖZET

Antakya yöresine yapılan araştırma gezileri sırasında biz-
 zat toplanan veya aktarlardan temin edilen 31 bitkisel örneğin
 tayinleri yapılmış ve bitkiler, familyalarına göre alfabetik ola-
 rak dizilmiştir. Örneklerin yöresel adları ve kullanılışları bil-
 dirilmiş, bitkilerin tanıtımı yapılmış, çiçeklenme zamanı, yetiş-
 tiği yerler ve Türkiye'deki yayılışları verilmiş, kullanılan kı-
 sımları üzerinde ön denemeler yapılmış ve bulunan maddeler (ant-
 rasen türevleri, flavon türevleri, saponinler, gallik ve kateşik
 tanenler, alkaloitler) bir tablo halinde gösterilmiştir.

Üzerinde araştırma yapılan 31 bitkisel örneğin ekserisinin
 Türkiye'de kullanılmakta olduğu bilinmektedir (3,6). Buna karşılık
 aşağıda isimleri verilmiş olan 6 bitkinin ilâç veya gıda olarak
 kullanılışı ilk defa bu araştırmada gösterilmiş ve bu bitkilerin
 Türkiye'nin tıbbi ve gıdai bitkiler listesine katılması sağlan-
 mıştır. Türkiye'de ilâç veya gıda olarak kullanılan bitkiler lis-
 tesine katılan yeni türler şunlardır. Ballota saxatilis Sieber ex
 J.et C.Presl, Conyza bonariensis (L.) Cronquist, Crataegus aronia (L.)
 Bosc. ex DC., Micromeria myrtifolia Boiss. et Hohen., Origanum
syriacum L., Salvia aramiensis Rech.fil.

VII- SUMMARY

Thirty one plant specimens used in Antakya region in folk-medicine have been collected from the field or supplied from the market. They have been identified and listed in alphabetical order of their families. Vernacular names and local uses of the specimens have been given. Plants have been described. Flowering time, habitat and distribution have been added. Preliminary analyses have been carried on the materials and their principal substances (anthracene and flavone derivatives, saponins, gallic and catechic tannins, alkaloids) have been reported on a Table.

The present research revealed that most of specimens investigated were already known and used in the folk-medicine of Turkey (3,6) and that the remainders, which are 6 in number, were not yet recorded in the list related to medicinal and useful plants of Turkey. These additional species are: Ballota saxatilis Sieber ex J. et G.Presl, Conyza bonariensis (L.) Cronquist, Crataegus aronia (L.) Bosc. ex DC., Micromeria myrtifolia Boiss. et Hohen., Origanum syriacum L., Salvia aramiensis Rech.fil.

VIII- K A Y N A K L A R

- 1-BAYTOP, A. : Farmasötik Botanik, 4. ilaveli baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3158, Eczacılık Fakültesi Yayınları No:36, Dilek Matbaası, İstanbul (1983).
- 2-BAYTOP, A. : Tıbbi Bitkiler Atlası, 2. baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:332, Eczacılık Fakültesi Yayınları No:42, İstanbul (1985).
- 3-BAYTOP, T. : Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:1039, Tıp Fakültesi No: 59, İsmail Akgün Matbaası, İstanbul (1963).
- 4-BAYTOP, T. : Farmakognozi, cilt 1, 3. ilaveli baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2783, Eczacılık Fakültesi Yayınları No:29, Fatih Yayınevi Matbaası, İstanbul (1980).
- 5-BAYTOP, T. : Farmakognozi, cilt 2, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2003, Eczacılık Fakültesi Yayınları No:19, Dilek Matbaası, İstanbul (1983).
- 6-BAYTOP-T. : Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3255, Eczacılık Fakültesi Yayınları No:40, Sanal Matbaacılık, İstanbul (1984).
- 7-DAVIS, P.H. : Flora of Turkey and the East Aegean Islands, 9 cilt University Press, Edinburgh (1965-1985).
- 8-FEINBRUN-DOTHAN, N. : Flora Palaestina, vol.3 ve 4, Text and Plates, The Israel Academy of Sciences and Humanities, Jerusalem (1977, 1978 ve 1986).
- 9-HEGI, G. : Illustrierte Flora von Mittel-Europa, Lehmanns Verlag, München (1906-1931).
- 10-HEGNAUER, R. : Chemotaxonomie der Pflanzen, 6 cilt, Birkhauser Verlag Basel (1962-1973).

- 11-KAYACIK,H. : Orman ve Park Ağaçlarının Özel Sistematiği, cilt 2, Angiospermae, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:985, Orman Fakültesi Yayınları No:83, Kutulmuş Matbaası, İstanbul (1963).
- 12-KAYACIK,H. : Orman ve Park Ağaçlarının Özel Sistematiği, cilt 3, Angiospermae, 3.baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2080, Orman Fakültesi Yayınları No: 219, Kutulmuş Matbaası, İstanbul (1975).
- 13-KAYACIK,H. : Orman ve Park Ağaçlarının Özel Sistematiği, cilt 1, Gymnospermae, 4.baskı, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2642, Orman Fakültesi Yayınları No: 281, Bozak Matbaası, İstanbul (1980).
- 14-ROSS-CRAIG,S. : Drawings of British Plants, part 1-31, Bell and Sons, London (1951-1974).
- 15-YAKAR,N. : Renkli Türkiye Bitkileri Atlası, 1-3 fasikül, İstanbul Üniversitesi Yayınları Sayı: 1090, Fen Fakültesi No:61, Matbaa teknisyenleri Basımevi, İstanbul (1964).
- 16-ZOHARY,M. : Flora of Palaestina, vol.1 ve 2, Text and Plates, The Israel Academy of Sciences and Humanities, Jerusalem (1966 ve 1972).